

ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФАРМАКОГНОЗІЇ, ФАРМАКОЛОГІЇ ТА БОТАНІКИ
КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ

*Ю. І. Корнієвський, В. Г. Корнієвська,
А. К. Куліченко, С. В. Панченко*

ФАРМАЦЕВТИЧНА БОТАНІКА. ЛАТИНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ

*Навчальний посібник
для студентів I-III курсів фармацевтичних факультетів
спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація»,
спеціалізації «Технології парфумерно-косметичних засобів»*

Запоріжжя
2021

УДК 615.322(075.8)

Ф 24

Навчальний посібник рекомендовано до видання Центральною методичною радою Запорізького державного медичного університету (протокол № 5 від “27” травня 2021 р.)

Авторський колектив:

Корнієвський Юрій Іванович, кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри фармакогнозії, фармакології та ботаніки Запорізького державного медичного університету;

Корнієвська Валентина Григорівна, кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри фармакогнозії, фармакології та ботаніки Запорізького державного медичного університету;

Куліченко Алла Костянтинівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Запорізького державного медичного університету;

Панченко Світлана Валеріївна, кандидат фармацевтичних наук, старший викладач кафедри фармакогнозії, фармакології та ботаніки Запорізького державного медичного університету.

Рецензенти:

Панасенко Олександр Іванович, професор, доктор фармацевтичних наук, завідувач кафедри природничих дисциплін для іноземних студентів та токсикологічної хімії Запорізького державного медичного університету;

Шрамко Руслана Григорівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської та німецької філології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ф 24 **Фармацевтична ботаніка. Латинська термінологія** : навч. посіб. для студентів I-III курсів фарм. ф-тів спец. 226 «Фармація, промислова фармація», освітн. прог. «Технології парфумерно-косметичних засобів»/ Ю. І. Корнієвський, В. Г. Корнієвська, А. К. Куліченко, С. В. Панченко.— Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2021. — 107 с.

Навчальний посібник має на меті розширити знання з латинської мови, ознайомити студентів фармацевтичних факультетів з матеріалом, відсутнім у підручниках, історією використання лікарських рослин, походженням латинських назв рослин. Крім того, праця містить інформацію про таксономічні категорії.

УДК 615.322(075.8)

© Ю. І. Корнієвський, В. Г. Корнієвська, А. К. Куліченко,
С. В. Панченко, 2021

© Запорізький державний медичний університет, 2021

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Розділ I. Поняття про таксономічні категорії.....	5
Розділ II. Ботанічна термінологія латинською мовою.....	14
Розділ III. Рослини України.....	62
Розділ IV. Латинська термінологія в фармацевтичній ботаніці.....	86
4.1. Латинська назва рослин у залежності від географічного положення...	86
4.2. Латинські назви рослин за місцем зростання.....	89
4.3. Латинські назви рослин за морфологічними ознаками.....	90
4.4. Епонімічні назви лікарських рослин у фармацевтичній ботаніці.....	92
4.5. Власні імена в назвах лікарських рослин.....	94
4.6. Латинська термінологія, яка зустрічається у розділі фармацевтичної ботаніки «Анатомія та морфологія рослин»	95
Список використаної та рекомендованої літератури.....	103

ПЕРЕДМОВА

Стародавні джерела історії свідчать, що кращим вчителем для людини завжди була природа з усіма її проявами, але особливо лікарські рослини.

Фармацевтична ботаніка – базова медико-біологічна дисципліна медичних і фармацевтичних закладів вищої освіти, пов'язана з хімією, біологією, фармакогнозією, мікробіологією, фітотерапією, технологією фітопрепаратів, косметологією тощо. Вона закладає знання та практичні навички, які знаходять своє втілення і поповнення під час розгляду питань пошуку джерел природних біологічно активних речовин, їх біосинтезу, виділення, встановлення структури та властивостей, виготовлення фітопрепаратів, їх застосування. При вивченні фармацевтичної ботаніки використовують міжпредметні зв'язки, а саме знання з латинської мови, які застосовують під час подальшого вивчення фармакогнозії та ресурсознавства.

Навчальний посібник має на меті розширити знання з латинської мови, ознайомити студентів з матеріалом якого немає в підручниках, історією використання лікарських рослин, походженням латинських назв рослин.

Посібник містить інформацію про таксономічні категорії.

За системою А. Л. Тахтаджяна (1987) клас двосім'ядольні підрозділяється на 8 підкласів і 325 родин, а клас односім'ядольні – на 3 підкласи, які включають 65 родин. Відділ квіткових сучасні системи поділяють на 2 класи – дводольні та однодольні, клас дводольні – на 8 підкласів, а однодольні на 4 підкласи.

Латинська назва лікарських рослин містить родову та видову назву (бінарні поєднання назв лікарських рослин); етимологічну довідку, що пояснює походження кожного слова, а також історію використання лікарських рослин, легенди різних народів. Наведені приклади латинських

назв лікарських рослин у залежності від географічного положення, місця зростання, морфологічними ознаками, від кольору.

У фармацевтичній термінології використовують власні імена або *епонімічні* (від грец. *еропутис* – той хто дає власне ім'я). Використання епонімів у назвах лікарських рослин латинською мовою конкретизує особистий внесок авторів:

У ботанічній термінології використовують назви лікарських рослин, утворені від *антропонімів* (група рослин, для яких характерні власні імена людей).

Матеріал навчального посібника дозволить студентам розширити свої знання при вивченні фармацевтичної ботаніки. Посібник розрахований на студентів та викладачів закладів вищої освіти Міністерства охорони здоров'я України, працівників практичної фармації та охорони здоров'я.

РОЗДІЛ І.

ПОНЯТТЯ ПРО ТАКСОНОМІЧНІ КАТЕГОРІЇ

Таксономія – розділ систематики, що вивчає принцип, способи класифікації та номенклатури рослин. Таксономічні категорії – певні субпідрядні ранги або рівні в класифікації рослин (вид, рід, родина, порядок, клас, відділ).

Таксон – конкретна назва певних таксономічних категорій. Характеризує певну групу відособлених організмів, що мають спільне походження, будову, склад і займають єдине місце в системі організмів (вид – паслін бульбоносний (картопля) – *Solanum tuberosum*, рід паслін – *Solanum*, родина пасльонові – *Solanaceae*).

Розрізняють таксономічні категорії:

species – вид;

genus – рід;

familia – родина;

ordo – порядок;

classis – клас;

divisio – відділ;

regnum – царство.

Між основними категоріями є проміжні : підвид, підрід, підродина, підклас, підцарство.

Кожен таксон визначеного рівня має у своїй назві уніфіковане закінчення.

Відділ **-phyta**, покритонасінні – **Magnoliophyta**

Клас **-psida**, дводольні – **Magnoliopsida**

Родина **-aceae**, бобові - **Fabaceae**

Рід **-a (f)** або **-um (n)**, солодка **Glycyrrhiza**, хвощ – **Equisetum**

**Таксономічні категорії й таксони
на прикладі пасльону бульбоносного**

Таксономічні категорії	Taxonomy categories	Таксони Taxons
Царство Regnum	kingdom	Рослини Plantae
Відділ Divisio	division	Покритонасінні Magnoliophyta або Angiospermae
Клас Classis	class	Дводольні Magnolopsida або Dycotyledones
Підклас	subclass	Ламіїди – Lamiidae
Порядок Ordo	order	Пасльонові – Solanales
Родина Familia	family	Пасльонові – Solanaceae
Рід Genus	genus	Паслін – Solanum
Вид Species	species	Паслін бульбоносний – Solanum tuberosum

Бінарна номенклатура була запропонована шведським ботаніком Карлом Ліннеєм, який описав і назвав велику кількість рослин. Відповідно до цієї номенклатури родова назва позначається іменником і пишеться з великої букви, а видова – прикметником і пишеться з маленької букви. Після видової назви рослини вказується скорочено прізвище автора, який описав і назвав дану рослину вперше (наприклад, *Valeriana officinalis* L. – валеріана лікарська Лінней, *Rosa majalis* Herrm – шипшина травнева Херрмана).

За системою А. Л.Тахтаджяна (1987) клас двосім'ядольні підрозділяється на 8 підкласів і 325 родин, а клас односім'ядольні – на 3 підкласи, які включають 65 родин.

Відділ квіткових сучасні системи поділяють на 2 класи – дводольні та однодольні, клас дводольні – на 8 підкласів, а однодольні на 4 підкласи.

Magnoliophyta або **Angiospermae** відділ квіткові.

Клас 1. Дводольні або магноліопсиди – **Magnolopsida** або **Dicotyledones**

Підклас 1. Магноліїди – Magnoliidae

Родина лимонникові – **Schizandraceae**

Лимонник китайський – **Schizandra chinensis**

Підклас 2. Ранункуліди – Ranunculidae

Родина жовтецеві – **Ranunculaceae**

Горицвіт весняний – **Adonis vernalis**

Аконіт каракольський – **Aconitum karakolicum**

Чемерник червонуватий – **Helleborus purpureus**

Родина макові – **Papaveraceae**

Мачок жовтий – **Glaucium flavum**

Мак снодійний – **Papaver somniferum**

Чистотіл звичайний – **Chelidonium majus**

Родина барбарисові – **Berberidaceae**

Барбарис звичайний – **Berberis vulgaris**

Подофіл щитковидний – **Podophyllum peltatum**

Підклас 3. Каріофіліди – Caryophyllidae

Родина гречкові – **Polygonaceae**

Гірчак зміїний – **Polygonum bistorta**

Гірчак почечуйний – **Polygonum persicaria**

Гірчак перцевий – **Polygonum hydropiper**

Спориш звичайний – **Polygonum aviculare**

Гречка їстівна – **Fagopyrum sagittatum**

Ревінь пальчастий – **Rheum palmatum (tanguticum)**

Щавель кінський – **Rumex confertus**

Щавель кислий – **Rumex acetosa**

Підклас 4 Гамамелідіди – Hamamelididae

Родина букові – **Fagaceae**

Дуб звичайний – **Quercus robur**

Родина березові – **Betulaceae**

Вільха сіра – **Alnus incana**

Береза бородавчаста – **Betula verrucosa**

Родина горіхові – **Juglandaceae**

Горіх грецький – **Juglans regia**

Підклас 5. Диленіїди – Dilleniidae

Родина вересові – **Ericaceae**

Чорниця звичайна – **Vaccinium myrtillus**

Брусниця – **Vaccinium vitis-idaea**

Журавлина болотна – **Oxycoccus palustris**

Багно звичайне – **Ledum palustre**

Мучниця звичайна – **Arctostaphylos uva-ursi**

Родина липові – **Tiliaceae**

Липа серцелиста – **Tilia cordata**

Родина мальвові – **Malvaceae**

Алтея лікарська – **Althaea officinalis**

Родина капустяні – **Brassicaceae**

Грицики звичайні – **Capsella bursa-pastoris**

Жовтушник розлогий – **Erysimum diffusum**

Капуста городня – **Brassica oleraceae**

Гірчиця чорна – **Brassica nigra**, syn. **Sinapis nigra**

Гірчиця сарептська – **Brassica juncea**, syn. **Sinapis juncea**

Гірчиця біла – **Brassica alba**

Родина коноплеві – **Cannabaceae**

Хміль звичайний – **Humulus lupulus**

Родина кропивові – **Urticaceae**

Кропива дводомна – **Urtica dioica**

Родина звіробійні – **Hypericaceae**

Звіробій звичайний – **Hypericum perforatum**

Підклас 6 – Розиди – Rosidae

Родина розові – **Rosaceae**

Підродина розові (шипшинові) – **Rosoideae**

Шипшина травнева – **Rosa majalis**

Шипшина собача – **Rosa canina**

Малина звичайна – **Rubus idaeus**

Суниця лісова – **Fragaria vesca**

Перстач прямостоячий (калган) – **Potentilla erecta**

Родовик лікарський – **Sanquisorba officinalis**

Підродина яблуневі – **Maloideae**

Глід криваво-червоний – **Crataegus sanguinea**

Аронія чорноплідна – **Aronia melanocarpa**

Горобина звичайна – **Sorbus aucuparia**

Груша звичайна – **Pyrus communis**

Підродина сливові – **Prunoideae**

Абрикос звичайний – **Armeniaca vulgaris**

Вишня звичайна – **Cerasus vulgaris**

Мигдаль звичайний – **Amygdalus communis**

Слива домашня – **Prunus domestica**

Терен колючий – **Prunus spinosa**

Черемха звичайна – **Padus avium (P.racemosa)**

Родина бобові – **Fabaceae**

Буркун жовтий – **Melilotus officinalis**

Вовчуг польовий – **Ononis arvensis**

Горох посівний – **Psum sativum**

Робінія звичайна (біла акація) – **Robinia pseudoacacia**

Солодка гола – **Glycyrrhiza glabra**

Арахіс підземний (земляний горіх) – **Arachis hypogaea**

Соя щетиниста – **Glycine hispida**
Софора японська – **Sophora japonica**
Астрагал шерстистоквітковий – **Astragalus dasyanthus**
Родина гіркокаштанові – **Hypocastanaceae**
Гіркокаштан звичайний – **Aesculus hippocastanum**
Родина льонові – **Linaceae**
Льон посівний – **Linum usitatissimum**
Родина жостерові – **Rhamnaceae**
Жостір проносний – **Rhamnus cathartica**
Крушина вільховидна – **Frangula alnus**
Родина маслинкові – **Elaeagnaceae**
Обліпіха крушиновидна – **Hippophae rhamnoides**
Родина селерові – **Apiaceae (Umbellifere)**
Аніс звичайний – **Anisum vulgare**
Болиголов плямистий – **Conium maculatum**
Кмин звичайний – **Carum carvi**
Коріандр посівний – **Coriandrum sativum**
Кріп пахучий – **Anethum graveolens**
Фенхель звичайний – **Foeniculum vulgare**
Петрушка посівна – **Petroselinum sativum**
Селера пахуча – **Apium graveolens**
Морква дика – **Daucus carota**
Цикута отруйна – **Cicuta virosa**
Родина калинові – **Viburnaceae**
Калина звичайна – **Viburnum opulus**
Родина бузинові – **Sambucaceae**
Бузина чорна – **Viburnum opulus**
Родина валеріанові – **Valerianaceae**
Валеріана лікарська – **Valeriana officinalis**

Підклас 7 – Ламіїди – Lamiidae

Родина барвінкові – **Apocynaceae**

Барвінок малий – **Vinca minor**

Родина пасльонові – **Solanaceae**

Блекота чорна – **Hyoscyamus niger**

Дурман звичайний – **Datura stramonium**

Беладонна звичайна – **Atropa belladonna**

Картопля – **Solanum tuberosum**

Перець однорічний – **Capsicum annuum**

Родина ранникові – **Scrophulariaceae**

Наперстянка пурпурова – **Digitalis purpurea**

Наперстянка шерстиста – **Digitalis lanata**

Наперстянка великоквіткова – **Digitalis grandiflora**

Рід дивина – **Verbascum**

Дивина ведмежа – **Verbascum Thapsus**

Рід льонок – **Linaria**

Льонок звичайний – **Linaria vulgaris**

Родина глухокропивні – **Lamiaceae**

Глуха кропива біла – **Lamium album**

Лаванда вузьколиста – **Lavandula angustifolia**

Материнка звичайна – **Origanum vulgare**

Меліса лікарська – **Melissa officinalis**

М'ята перцева – **Mentha piperita**

Ортосифон тичинковий (нирковий чай) – **Orthosiphon stamineus**

Розмарин лікарський – **Rosmarinus officinalis**

Собача кропива п'ятилопатева – **Leonurus gunquelobatus**

Чебрець звичайний – **Thymus vulgaris**

Чебрець повзучий – **Thymus serpyllum**

Шавлія лікарська – **Salvia officinalis**

Шавлія мускатна – **Salvia sclarea**

Підклас 8. Астеріди – Asteridae

Родина айстрові – **Asteraceae**

Волошка синя – **Centaurea cyanus**

Деревій майже звичайний – **Achillea millefolium**

Ехінацея пурпурова – **Echinacea purpurea**

Кульбаба лікарська – **Taraxacum officinale**

Лопух справжній – **Arctium lappa**

Нагідки лікарські – **Calendula officinalis**

Оман високий – **Inula gelenium**

Підбіл звичайний – **Tussilago farfara**

Розторопша плямиста – **Silybium marianum**

Черета трироздільна – **Bidens tripartita**

Цмин пісковий – **Helichrysum arenarium**

Хамоміла лікарська – **Chamomilla recutita**

Пижмо звичайне – **Tanacetum vulgare**

Полин гіркий – **Artemisia absinthium**

Арніка гірська – **Arnica montana**

Цикорій звичайний – **Cichorium intybus**

Клас однодольні або ліліопсиди **Liliopsida** або **Monocotyledones**

У фармацевтичній ботаніці вивчають представників двох підкласів:

Арециди **Acorus calamus** та Ліліїди **Cocos nucifera**.

Підклас 1. Алісматиди – Alismatidae

Підклас 2. Тріурициди – Triuricidae

Підклас 3 – Ліліїди – Liliidae

Родина лілійні – **Liliaceae**

Родина цибулеві – **Alliaceae**

Цибуля городня – **Allium cepa**

Часник городній – **Allium sativum**

Родина конвалієві – **Convallariaceae**

Конвалія звичайна – **Convallaria majalis**

Родина тонконогові (злакові) – **Poaceae (Gramineae)**

Жито посівне – **Secale cereale**

Рис посівний – **Oryza sativa**

Кукурудза звичайна – **Zea mays**

Овес посівний – **Avena sativa**

Пирій повзучий – **Elytrigia repens (Agropyron repens)**

Підклас 4 – Арециди **Arecidae**

Родина ароїдні – **Araceae**

Лепеха звичайна – **Acorus calamus**

Родина пальмові – **Palmaceae**

Пальма кокосова – **Cocos nucifera**

РОЗДІЛ II.

БОТАНІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ

ЛАТИНСЬКОЮ МОВОЮ

Латинська назва лікарських рослин має родову та видову назву; довідку, що пояснює походження кожного слова, а також історію використання лікарських рослин, легенди різних народів.

2.1. Підклас ранункуліди – *Ranunculidae*.

Горицвіт весняний, адоніс весняний, горицвіт, чорногірка, стародубка – *Adonis vernalis*.

Родина жовтецеві – *Ranunculaceae*.

Родова назва *Adonis* – латинізоване грецьке ім'я Адоніса, сина царя Кіпру, коханого Афродіти. Видова назва *vernalis* (словникова форма *vernalis*, e)

походить від слова *ver*, *veris n* – весна, вказує на час цвітіння рослини.

Назву *Adonis* було надано рослині за красу квітки на честь прекрасного юнака Адоніса, улюбленця Афродіти. У Греції Адоніса вважали сином Фіаса та його доньки Мірри, яка за наказом Афродіти закохалася у власного батька. Мірра не вірила в могутність

Афродіти. Коли Фіас дізнався про це, він хотів вбити доньку, але боги пожаліли її, перетворивши на дерево мірри. Зі стовбура, що тріснув, родився Адоніс, який був дуже гарним. Афродіта передала його на виховання богині підземного царства Персефоні. Коли він виріс, Персефона відмовилась віддати його Афродіті. За рішенням Зевса юнак проводив пів року в підземному царстві Персефони, а другу частину на землі в Афродіти, закоханої в нього. Бог війни Арес, який був закоханий в Афродіту, вирішив вбити юна-

ка. За міфом, він був вбитий на полюванні розлюченим вепром. На тому місці де впали краплі крові Адоніса, за наказом Афродіти виростили гарні квіти. Міф про Адоніса символізує вмирання та оживання рослинного царства. Зародившись у Сирії, міф проник до Єгипту, звідки через Кіпр потрапив до Греції, а потім – до Риму.

2.2. Аконіт джунгарський – *Aconitum soongoricum* L.

Родина жовтецевих – *Ranunculaceae*.

Родова назва *Aconitum* латинізована грецька назва рослини утворена від грецького слова *acon* – дротик, спис соком рослини змащували списи, якими користувалися на полюваннях. Теофраст вважав, що рослина названа аконітом у зв'язку з тим, що батьківщиною одного з видів були околиці м.

Аконе. Видова назва *soongoricum* (словникова форма *soongaricus*, а, um) утворена від географічної назви Джунгарія (область у Китаї).

Згідно з легендою, слово «аконіт» утворено від назви міста Аконе, поблизу якого знаходилася печера, яка вела до царства мертвих. Вихід з царства Аїда охороняв триголовий пес Цербер, який всіх пропускав у царство мертвих, та не випускав нікого. Геракл переміг Цербера, витягнувши його з-під землі. Від сонячного світла Цербер перелякався, з його пащі потекла на землю отруйна слина, з якої і виростили аконіти. Овідій розповідає про це в «Метаморфозах». В античності аконіт, як і цикуту, застосовували для виконання смертельних вироків. У Гімалаях аконіт використовували при виготовленні отрути для стріл. У Тибеті аконіт вважається «королем медицини».

2.3. Чемерник червонуватий – *Helleborus purpureus*.

Родина жовтецеві – *Ranunculaceae*.

Родова назва *Helleborus* – чемерник.

Слово утворено від назви ріки *Helleborus*, по берегах якої росла ця рослина або від грецьких слів *helein* – убивати та *bora* – корм, харчі – оскільки рослина отруйна. Видова назва *purpurescens* (*purpurescens, ntis*) – червонуватий. Академік Палас (XVIII ст.) назвав рослину «морозником» у зв'язку з тим, що вона розцвітає ранньою весною, коли нерідко бувають заморозки.

Вперше в історії війн хімічні засоби масового знищення застосовували в 600 ст. до н.е. стародавні грецькі війська, очолювані Солоним. Цим засобом був морозник. Під час війни з сіргарійцями Солон зі своїми воїнами розташувався на березі річки Плейтус, яка протікала міста Солон і наказав перегородити річку, щоб залишити місто без води. Але сіргарійці не здавались і довго витримували облогу: в місті були колодязі, які після дощу заповнювались водою. Тоді Солон розпорядився почати збір коренів морозника. Більша їх кількість була скинута в водосховище, що утворилося після перегородження річки. Потім за наказом Солоні отруйний потік направили до міста, після вживання води почалися масові отруєння. Армія Солоні захопила місто.

2.4. Мак снодійний– *Paraver somniferum*.

Родина макові – *Rapaveraceae*.

Родова назва походить від латинського *Papaver, eris n* або грецького *pavos* – молоко, видова назва *somniferum* у перекладі з латини

означає «той, що несе сон» (словникова форма *somniferus*, а, um).

Мак – стародавня культурна рослина, батьківщина якої невідома. Насіння маку знаходили в похованнях кам'яного століття, відомості про нього знайдені на глиняних табличках Вавилону, зображення макових голівок знайдені на пам'ятниках мікенського періоду – на стінах Кіосського палацу на о. Крит. Гомер в «Іліаді» писав про дію соку головок маку, а Теофраст (IV ст. до н. е.) – про його отримання. Діоскорид писав, що палички, виготовлені з молочного соку маку та сочевичного борошна, вживали як засіб для заспокоєння болю, від безсоння, для кращого травлення, але приймати потрібно обережно, тому що великі дози можуть бути причиною смерті. Легенда розповідає, що богиня Флора створила мак, щоб хоч якось порадувати самотню і сумну ніч. Квітам, якими Флора прикрашала землю, були раді всі. І тільки одна ніч не раділа – блукала вона, огорнувши чорною вуаллю голову. Намагалася зірками та жучками-світлячками розсіяти морок, і все-таки люди не любили її. І Ніч попросила Флору: «Подаруй мені такі квіти, щоб люди, побачивши їх, почали б любити мене...». І тоді Флора подарувала їй маки. А стерегти їх змусила Морфея – бога сну. Коли Морфей хотів кого-небудь приспати, йому варто було тільки доторкнутися до нього голівкою маку, і той засинав, заколисаний солодкими мріями. Навколо житла Морфея простягалися густі зарості квітів маку, і в кожному з них спочивали легкі сні, які він посилав людям. Сні були найрізноманітніші, адже лише в одній тільки коробочці маку майже тридцять тисяч дрібних насінин. Саме тому мак не залишився тільки квіткою мрій – він став ще й символом родючості. У грецькій міфології мак – емблема бога сну Гіпноса і Морфея, бога сновидіння, який присипляє дотиком квітки маку. Житло Морфея оточене квітучими маками, в яких мешкають приємні сні. Мак – символ, присвячений богині рослинного і підземного світів Персефоні. Овідій в «Метаморфозах» розповідає про те, як богиня була викрадена Аїдом у той час, коли збирала квітки маку. Пелюстки червоних маків були символом відродження після смерті.

У християнській літературі вважається, що маки вирости із крові розп'ятого Христа, тож мак – символ невинно пролитої крові. У свято Маковея маки кидали в колодязі, обсипали ними будинки, комори, приміщення, де трималися домашні тварини. У середньовіччі мак використовували в магічних обрядах, називали «квіткою зла», «квіткою смерті». У алхіміків червоний мак слугував символом філософського каменю.

Англії червоний мак вважали пророслою кров'ю дракона, якого вбила Свята Маргарита. В Англії в день поминання продаються штучні червоні та білі маки в пам'ять про тих, хто загинув у двох світових війнах і військових конфліктах. Всі гроші, отримані від цієї акції, йдуть на допомогу інвалідам війни.

У 1915 році після битви при Іпрі канадський військовий хірург Джон Маккрей написав вірш, в якому були такі рядки:

На Фландрії полях червоніють маки.

Серед хрестів, за рядом ряд.

Це наші знаки...

Через два роки було проведено перший “День маку”, зібрали багато пожертв для інвалідів війни, що стало традицією. Герб Асоціації анестезіологів Великобританії та Ірландії прикрашають дві квітки маку.

Культивування маку снодійного і виробництво опію знаходяться під контролем Міжнародного комітету з наркотиками при Організації Об'єднаних Націй. В Україні вирощувати мак **заборонено. Рослина отруйна!**

2.5. Чистотіл великий – *Chelidonium majus* – чистотіл великий, бородавник, жовтомолочник, «ластовинне зілля».

Родова назва *Chelidonium* – латинізоване грецьке слово, утворена від «*chelidon*» – «ластівка». Видова назва *majus* – великий (словникова форма *major, us*).

Відомо, що деякі лікарі в Стародавній Греції та Римі призначали чистотіл при подагрі, золотусі, шкірних хворобах тощо. У ті далекі часи згадки про цілющі властивості чистотілу ґрунтувалися на хибних уявленнях, тому тепер вони мають тільки історичний інтерес: Пліній Старший у своїй «Природничій історії» зазначає про чистотіл і вказує на те, що ця рослина зацвітає з появою ластівок і відцвітає восени, в той час, коли вони відлітають, тому начебто і з'явилася назва рослини від грецького слова «хелідон» (ластівка). Пліній згадує, що цілющі властивості чистотілу виявлено спостереженнями за ластівками, «які лікують хвороби очей своїх пташенят соком чистотілу». За часів середньовіччя існувало вчення про так звані «сигнатури». Це вчення виходило з припущення, що природа створила проти будь-якої хвороби лікарські засоби і їх треба тільки знайти. Гадали, що форма рослини, смак, колір та інше є ознаками її лікувальних властивостей. Парацельс, рекомендував використовувати жовтий сік рослини при захворюваннях печінки лише тому, що він зовні схожий на жовч, отже, позбавляє людину жовтухи. Свого часу чистотілом зацікавились алхіміки, які намагалися використати корінь рослини для одержання золота з менш цінних металів. У пізніші часи, аж до наших днів чистотіл був і залишається популярним у народній медицині.

2.6. Підклас каріофіліди – *Caryophyllidae*.

Гірчак зміїний – *Polygonum bistorta*.

Родина гречкові – *Polygonaceae*.

Родова назва походить від латинізованого грецького слова *Polygonum* (*poly-* – багато та *gonu* – коліно, вузол). Видова назва від латинського слова *bis-* – двічі, *-torta* – скручений (словникова форма *tortus*, а, um).

2.7. Гірчак почечуйний – *Polygonum persicaria*.

Родова назва походить від латинізованого грецького слова *Polygonum* (*poly-* – багато та *gonu* – коліно, вузол).

Видова назва *persicaria* – персиковий, через схожість листків з листками персика (словникова форма *persicarius*, a, um).

2.8. Гірчак перцевий – *Polygonum hydropiper*.

Родова назва походить від латинізованого грецького слова *Polygonum* (*poly-* – багато та *gonu* – коліно, вузол).

Видова назва латинізоване слово *hydropiper*, *eris n* від грецького *hydro* вода і *piper* перець, тобто рослина росте біля води та має пекучий смак.

2.9. Спориш звичайний – *Polygonum aviculare*.

Родова назва походить від латинізованого грецького слова *Polygonum* (*poly* – багато та *gonu* – коліно, вузол).

Видова назва *avicularis* (словникова форма *avicularis*, e) – пташиний від латинського слова *avicula*, *ae f* – пташка.

Одного разу попрямувала стара чаклунка в гори за цілющими травами. Назбирала повну торбу трав, притомилася і сіла відпочити. Дивиться, а по обидва боки від стежки травичка малесенька пробирається в гори. Озирнулася чаклунка і бачить, що сидить вона на м'якому зеленому килимі. Все навколо заповонила травичка невеличка. Завела вона з

травною розмову, чому це та в гори поспішає. Відповідає трава, що це люди не дають їй життя вниз і тому вона йде від них у гори. Слухала, слухала чаклунка і вирішила досадити людям, вмовила вона травичку-мандрівницю повернутися вниз на землю і заселити городи та сади, зайняти кожний вільний шматок землі. Так і живе серед нас спориш, але він нікому не заважає, а навпаки приносить користь.

2.10. Гречка їстівна – *Fagopyrum sagittatum*.

Родова назва *fagopyrum* походить від латинського слова *fagus*, і *f* – бук і грецького слова *pyros* – пшениця, тобто букова пшениця. Плоди гречки нагадують за зовнішнім виглядом тригранні букові горішки і з них також виробляють борошно, як і з пшениці. Видова назва *sagittatum* (словникова форма *sagittatus*, а, um) – стрілоподібний (за формою листків).

Першими вживати гречку почали народи Північної Індії та Непалу, які понад 4 тис. років тому населяли Гімалаї. Називали її «чорним рисом». Виготовляли з неї борошно та крупу. До Київської Русі гречка потрапила в VII ст. через волзьких болгар – сусіднього до гімалайців народу. Нову рослинну культуру слов'яни називали «гречкою», «гречею», «гречухою», бо сіяли гречку грецькі монахи, які жили в монастирях. В Україні цю культуру називають «татаркою». Гречана крупа стала популярною в Київській Русі після золотоординської навали. За легендою, княжну Крупеничку забрали в полон татари. Вона народила дітей. Замість того аби підростати, вони зменшувалися, доки не перетворилися на коричневі трикутні зерна. Літня жінка, яка знаходилась серед татар, вхопила одне зернятко та посіяла його в землю. З нього виросло 77 зернин, і вітер розвіяв їх 77 полями. Французькою «гречка» – *sarrasin*. Потрапила до країни під час Хрестових походів, коли рицарі-хрестоносці воювали з арабами – сарацинами. В Європі «сарацинка»

не прижилася. Гречану, як і будь-яку іншу, кашу вважали стравою злидарів. У другій половині XVIII ст. шведський ботанік Карл Лінней дав гречці латинську назву *Fagopyrum* – «буковоподібний горішок». Відтоді в німецькомовних країнах її називають «буковою пшеницею» – *Buchweizen*. Полководець Олександр Суворов називав гречану кашу «богатирською». Фразеологізм «втрапити в гречку» – зрадити, мати позашлюбний любовний зв'язок – походить із козацьких часів. На Запорізьку Січ допускали парубків та одружених, проте під страхом смерті забороняли водити дівчат. Козаки зі своїми дружинами й дітьми жили навколо Січі. Аби прогодувати сім'ю, засівали лани гречкою. Неодружені зневажливо називали осілих «гречкосіями». А на побачення з дівчатами ходили в гречку. Вислів «Нехай буде гречка, аніж суперечка» вживають для вираження згоди.

2.11. Ревінь пальчастий – *Rheum palmatum (tanguticum)*.

Родова назва *Rheum* (словникова форма *Rheum*, і n) – латинізована грецька назва рослини *rheon*, як вважав К. Лінней, через проносну дію коренів рослини. У давньогрецькій мові ревінь називали (Ρα) – через назву річки Волги, звідки привозили ревінь до Греції, про що повідомляв Діоскорид. Ревінь римляни називали *rheum barbarum* – чужоземний ревінь, варварський (не римський) ревінь.

Видову назву *tanguticum* (словникова форма – *tanguticus*, a, um) – тангутський, утворено від географічної назви (Тангут у Тибеті), звідки М. Пржевальський в кінці XIX ст. вперше привіз насіння ревеню; *palmatum* (словникова форма – *palmatus*, a, um) – схожий на долоню (*palma*, ае f – долоня), характеризує форму листя. У Китаї ревінь застосовували як проносний засіб за 2700 років до н. е. Довгий час Китай був постачальником ревеню на

міжнародному ринку від назви «китайський ревінь». У Середньовіччі араби привезли ревінь до Європи. Венеціанський купець та мандрівник Марко Поло в XIII ст. описав збір ревеню в місцевості Тангут. У 1750 р. російський лікар Давид Гротер отримав у подарунок насіння ревеню, які переслав шведському ботаніку К. Ліннею. К. Лінней виростив та зробив ботанічний опис рослини. М. Пржевальський під час експедиції до Тибету зібрав насіння різних видів ревеню та передав їх до Петербурзького ботанічного саду.

2.12. Підклас диленіїди – *Dilleniidae*.

Чорниця звичайна – *Vaccinium myrtillus*.

Родина вересові – *Ericaceae*.

Родова назва походить від латинського слова *Vaccinium* – ягідний кущ.

Видова назва від латинського слова *myrtus* – мирт, миртовий кущ, за схожістю листків.

Українська назва «чорниця» походить від кольору ягід і того, що вони чорнять руки й рот. В Англії є повір'я, що можна накликати біду, якщо збирати ягоди чорниці після 11 жовтня – нібито саме в цей день диявол плює на ягоди чорниці, а тому той, хто їх з'їсть, буде осквернений. У легенді говориться, що знадобилося якось Лісовій Феї перейти з одного лісу до іншого, а ніч стояла темна, безмісячна. Заблукала Фея, присіла на траву і зажурилася. Раптом чує вона тихий голосок: «Дорога Фея, з'їж жменьку моїх ягід, і очі твої стануть такими гострими, що в темряві розглянуть будь-яку стежинку». І відчула Фея, як на долоню їй хтось насипав щось кругле, наче намисто, піднесла вона їх до рота, одну надкусила, іншу ... І здалося їй, що навколо точно світліше стало, тут вона і стежку помітила ... Не забула Фея про допомогу чорниці, а це була саме вона, і розпорядилася лісовому народу розселити її по всьому світу білому ... Так і з'явилася чор-

ниця по всьому світу. «Коли хочеш врятуватися від безгрошів'я, їж більше чорниці».

2.13. Брусниця – *Vaccinium vitai-idaea*.

Родова назва *Vaccinium* – ягідний кущ та від латинського слова *Vitis, is f* – виноград.

Видова назва *idaeus* (словникова форма *ideaus, a, um*) – ідейський (гора Іда знаходиться на о. Крит), утворено від слова *idaios* (Іда), вказує на місце зростання чагарників (Пліній, Діоскорид).

2.14. Журавлина болотна – *Oxycoccus palustris*.

Родова назва від грецького *охус* – кислий, *соссос* – кулька.

Видова назва від латинського слова *palustris* (словникова форма *palustris, e*) – болотяний.

2.15. Багно звичайне – *Ledum palustre*.

Родова назва утворена від грецького *ledos* – назва смолистої рослини.

Назви *ledonum* і *ledon* зустрічаються в працях Плінія, утворені від грецького *ledos* – чагарник – ладанник (із нього отримували ладан).

Видова назва від латинського слова *palustris* (словникова форма *palustris, e*) – болотяний.

Є думка, що *ledum* приносив шкоду здоров'ю як рослина отруйна.

На Поліссі є чимало легенд, пов'язаних з багном, усі про нерозділене кохання. Одна з них оповідає про болотяного царя та лісову мавку, в яку він був закоханий. І як лише він не намагався її привернути до себе, все не виходило. Одного разу, дуже розізлившись, болотяний цар почав метати громи й блискавки, від однієї з яких зайнялося болото. Дим від болота дістався до мавки та задурманив їй голову своїм дивним запахом. На цей запах вона сама прийшла до болотяного царя, а той оточив її багном. Кажуть, якщо на болоті туман, то це, певно, мавка, схаменувшись, прагне втекти від болотяного царя, а він напускає туману, щоб вона не знайшла дороги й не залишила його.

2.16. Мучниця звичайна – *Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng. – мучниця звичайна, ведмеже вушко.

Родова назва *Arctostaphylos* утворена від грецького слова *arktos* – ведмідь і *staphyle* – виноградна китиця, виноград. Вперше рослину згадує Гален.

Видова назва *uva* (словникова форма *uva*, ае f) – виноград (виноградинка); *ursus* (словникова форма *ursus*, і m) – ведмідь, тобто повторення назви роду, але латинсь-

кою мовою.

2.17. Підклас диленіїди – *Dilleniidae*. Грицики звичайні – *Capsella bursa-pastoris*. Родина капустяні – *Brassicaceae*.

Родова назва *Capsella* – зменшене від латинського слова *capsa* (словникова форма *capsa*, ае f) – сумка, що характеризує форму

плодів.

Видова назва *bursa pastoris* — сумка пастуха – сумка пастуха від грецького *bursa* (словникова форма *bursa*, ae f) – шкіра, знята шкіра, та латинського *pastor* (словникова форма *pastor*, oris m) – пастух.

Сумки для пастухів шили зі шкіри. Медики Греції та Риму, а також у середньовіччі, використовували як кровоспинний засіб.

2.18. Жовтушник розлогий – *Erysimum diffusum*.

Родова назва утворена від грецького слова *eryomai* – рятувати, лікувати.

Видова назва *diffusus* (словникова форма *diffuses*, a, um) – розлогий, *canescens* (словникова форма *canescens*, ntis) – сивіючий.

2.19. Капуста городня – *Brassica oleracea*.

Родова назва *Brassica* утворена від кельтського слова – *bresic* – капуста.

Видова назва *oleracea* L. var. *capitata* L. forma *alba* походить від латин-

ського слова *oleraceus* (словникова форма *oleraceus*, a, um) – овочевий (*olus*, *eris n* – овочі); *capitatus* (словникова форма *capitatus*, a, um) – головчаста (*caput*, *is n* – голова).

Свідчення про вирощування капусти дійшли до нас з глибокої давнини, але капуста головчаста належить до найбільш сучасних різновидів.

У одній з легенд про походження головчастої капусти говориться, що один цар був покараний богом виноробства Діонісом за те, що відмовився

визнати його божество. І коли цар заплакав, його сльози падали на землю, а із неї стали з'являтися невідомі рослини, широкі листки, які на очах скручувались в головки, нагадуючи людську голову. Здивовані прибічники царя з жахом розбігалися з голосними криками: «Капітум, капітум», що означає «Голова, голова». Давньогрецький математик Піфагор (V ст. до н. е.) переконував, що «Капуста підтримує бадьорість і веселий настрій». Римський письменник і державний службовець М. Катон писав, що цей овоч об'єднує в собі цілющі властивості в пропорціях, які сприяють здоров'ю, і вважав, що завдяки капусті римляни протягом століть обходились без лікарських препаратів. Римляни приписували капусті можливості лікувати безсоння, заспокоювати головний біль, виліковувати глухоту. На думку Хелма, всі вирощувані види капусти, очевидно, виникли від дикої капусти *Brassica oleracea*, яка до цього часу зустрічається на узбережжі Середземного моря та Атлантичного океану.

2.20. Гірчиця сарептська – *Brassica juncea* syn. *Sinapis juncea*.

Гірчиця чорна – *Brassica nigra* syn. *Sinapis nigra*.

Гірчиця біла – *Sinapis alba*.

Родова назва *Brassica* – утворена від кельтського слова – *bresic* капуста, яка належить до того роду, що й гірчиця.

Можливо, є зв'язок з грецьким *braxein* – варити, готувати. *Junceus* (словникова форма *juncus*, а, um) – ситниковий, очеретний. *Sinapis* походить від грецького *sinapi* – гірчиця (у Діоскоріда – *sinepi*, у Плінія – *sinapis*).

Sinapis (словникова форма *Sinapis*, is f) латинізована грецька назва гірчиці зустрічається в роботах Плінія, Цельса. Гірчиця високо цінувалася в стародавньому світі, її зважували на ювелірних вагах.

Видова назва *juncsea* – очеретний. Слово «сарептська» утворено від географічної назви міста Сарепта, на околицях якого вирощували гірчицю; *nigra* (словникова форма *niger*, *gra*, *grum*) – чорна, характеризує забарвлення насіння; *alba* (словникова форма *albus*, *a*, *um*) – біла, характеризує забарвлення насіння.

2.21. Редька посівна чорна – *Raphanus sativus var. niger* L.

Перші історичні згадки про редьку є у Геродота, який описує, що в Єгипті при будові піраміди Хеопса вживали редьку. Геродот називає редьку «*Sympria*», а Теофраст та Діоскорид називають її «*Raphanis*». З грецької назви редьки походить її римська та теперішня ботанічна назва – *Raphanus*,

так вона названа у Плінія.

Підклас розиди – *Rosidae*.

2.22. Троянда дамаська – *Rosa damascena* Mill.

троянда французька – *Rosa gallica* L.

троянда казанликська – *Rosa kasanlica* L.

Шипшина собача – *Rosa canina* L.

Шипшина травнева – *Rosa majalis* L.

Шипшина біла – *Rosa alba* L.

Шипшина століста – *Rosa centifolia* L.

Шипшина корична – *Rosa cinnamomea* L.

Шипшина Федченко – *Rosa fedtschenkoana* RGL

Шипшина зморшкувата – *Rosa rugosa* Thunb.

Шипшина яблунева – *Rosa villosa* L.

Родина розові – *Rosaceae*

Підродина розові (шипшинові) – *Rosoideae*

Родова назва *Rosa* – шипшина роза походить від грецького слова *rhodon* – ніжний; або від кельтського слова *rhodd* – червоний.

Видова назва *centifolius* (словникова форма *centifolius*, a, us) – столістний (*centum* – сто, *folium*, i n – лист); *damascenus* (словникова форма *damascenus*, a, um) – дамаський, утворено від географічної назви (м. Дамаск);

gallicus (словникова форма *gallicus*, a, um) – французький, утворено від географічної назви Gallia (Франція); *kasanlicus* (словникова форма *kasanlicus*, a, um) – казанликський, утворено від географічної назви Казанликська долина в Болгарії, де культивувався вид; *caninus* (словникова форма *caninus*, a, um) – собачий, що пов'язано з використанням у народній медицині проти укусів скаженої собаки; *majalis* (словникова форма *majalis*, e) – травневий, вказує на час цвітіння рослини; *acicularis* (словникова форма *acicularis*, e) – голчастий, характеризує гілки на яких багато колючок; *albus* (словникова форма *albus*, a, um) – білий, характеризує колір квітів; *cinnamomeus* (словникова форма *cinnamomeus*, a, um) – коричневий, утворено від грецького слова *cinnamom* – кориця; характеризує червоно-коричневий колір гілок; *fedtschenkoana* – утворено від прізвища російського ботаніка В. А. Федченко (1872-1947); *rugosus* (словникова форма *rugosus*, a, um) – зморшкуватий; *vellosus* (словникова форма *vellosus*, a, um) – волохатий, волосатий; кучерявий.

Троянда – найпопулярніша у світі квітка-символ. Батьківщиною троянди є Схід. Існує легенда про те, що біла троянда виросла з крапель поту Магомета, які впали на землю. Троянда в арабських країнах була символом чоловічої краси.

У давній Індії була легенда про те, що богиня краси Лакшмі народилася з бутону троянди. У Греції та Римі троянда була присвячена богині кохання Афродіті (Венері), була символом кохання і бажання. Грецький міф розповідає, що троянда виросла зі сліз Афродіти, коли вона оплакувала смерть свого коханого Адоніса. У Римі проводилося свято троянд. Троянда вважалася символом моральності, хоробрості, нею нагороджували воїнів за доблесть і

вважалася символом мовчання. У міфі говориться про те, що бог Гарпократ схилив Венеру до любовного зв'язку. Амур, син Венери, дав Гарпократу білу троянду, щоб він не розголошував цю таємницю.

У епоху Відродження в приміщеннях, де проводилися таємні зібрання, обов'язково повинно бути зображення троянди. Згідно з міфом троянда спочатку була білою. Соловей, побачивши її, закохався, обійняв троянду і колючки поранили його груди – і солов'їна кров забарвила білосніжні пелюстки троянди. Таким чином з'явилися червоні троянди.

В Греції вінками з троянд прикрашали статуї богів, вішали їх на двері будинків, де проживали молодята; дорогих гостей зустрічали гірляндами із троянд, пелюстками набивали подушки, трояндова вода витікала із фонтанів. Трояндову воду вперше приготував Авіценна на початку II ст. до н.е. із пелюсток троянд. Широке поширення в Римі отримало умивання трояндовою водою, вважалось, що вона зберігає молодість і здоров'я. Трояндову олію (*oleum rosaceum*) називали «рідким золотом», вона була дорожче золота в 5 разів. Завойовники-араби принесли з собою троянду до Іспанії. До Франції троянда потрапила завдяки лицарям, які повернулися із хрестових походів., стала символом краси, кохання і відданості. Орден «Білої троянди» – почесний орден в Фінляндії. Троянда – нагрудний знак королів Англії, традиційна емблема королівської Англії. В Японії існує троянда-хамелеон: уранці червона, уночі – біла. У християнстві троянда символізує мучеництво, а також благодійність. Біла троянда – символ невинності та чистоти. Стародавні греки порівнювали дику троянду з богинею краси та любові Афродітою. За легендою Афродіта, дізнавшись про загибель на полюванні свого коханого Адоніса, кинулася до нього через густі чагарники шипшини. Її колючки дряпали шкіру богині, краплі крові спадали на зелені гілки, перетворюючись на червоні бутони. Так з'явилася шипшина, кущ якої в період цвітіння схожий на величезний букет троянд.

2.23. Малина звичайна – *Rubus idaeus*.

Родова назва *Rubus* – стародавня латинська назва ожини, ожинового куща, утворено від *ruber* (словникова форма *ruber, bra, brum*) – червоний. Зустрічається у Плінія, Вергілія – *Rubus idaeus* – «малина».

Видова назва *idaeus* (словникова форма *ideaus, a, um*) – ідейський (гора Іда знаходиться на о. Крит), утворено від слова *idaïos* (Іда), вказує на місце зростання чагарників.

Суниця лісова – *Fragaria vesca*.

Давня латинська назва суниці – *Fraga*. Згадується в працях Вергілія, Овідія і Плінія, але тільки Апулей детально описує її лікувальні властивості. Родова назва *Fragaria* — від *frago; fragrare* – пахнути, плоди суниці мають приємний запах; видова назва *vescus* (словникова форма *vescus, a, um*) – дрібний.

Дикі форми суниць людям відомі давно. Під час розкопок у Швейцарії знайдено насіння, що належить до епохи кам'яного віку. Перші письмові згадки зустрічаються в літописах часів Гіппократа, Катона та Вергілія, близько 400 р. до н. е. В основному її використовували як лікарську рослину. Пізніше, приблизно у XV ст. ченці почали застосовувати плоди суниці для освітлення полотен манускриптів. Перше зображення її рослин відтворено у Майнському гербарії 1454 року.

2.24. Перстач прямостоячий, калган – *Potentilla erecta*.

Родова назва походить від латинського слова *Potentilla* – сила; видова назва *erecta* (словникова форма *erectus*, a, um) – прямостоячий.

2.25. Родовик лікарський – *Sanquisorba officinalis*.

Родова назва походить від латинського слова *Sanquisorba*; видова назва від латинського слова *officinalis* (словникова форма *officinalis*, e) – лікарський.

Підродина яблуневі – *Maloideae*.

2.26. Глід криваво-червоний, глід колючий, або звичайний – *Crataegus sanguinea*.

Родова назва *Crataegus* походить від грецького слова *kratos* – сила, *agein* – вести, діяти; внаслідок міцності й твердості деревини або через наявність твердих колючок, які є засобом захисту.

Видова назва *oxycantha* – від грецького слова *oxys* – гострий, *acantha* – колючка (рослина гостроколюча); *sanguinea* (словникова форма *sanguineum*, a, um) – криваво-червоний.

Grataegus. може захистити людину від злих духів – гілки підвішували над дверима, щоб захи-

ститися від злих сил.

У стародавній Греції – бог шлюбу Гіменей, рекомендував голову нареченої прикрашати вінком з глоду. Листки глоду покладені в колиску – відганяли злих духів від немовлят. Квітучий глід – символ надії, він повідомляє про прихід весни. У кельтів глід – дерево бога зими й темряви. У християнстві глід пов'язаний з культом Діви Марії, старообрядці вважали, що вживати ягоди глоду грішно, бо з колючок гілок був сплетений вінок Христа, ягоди вважаються червоними від його крові.

2.27. Аронія чорноплідна – *Aronia melanocarpa*.

Родова назва *Aronia* - назва плоду, схожого на мушмулу; видова назва походить від грецького слова *melas* – чорний і *karpos* – плід.

2.28. Горобина звичайна – *Sorbus aucuparia*.

Родова назва *Sorbus* – горобина, зустрічається у римських авторів (Пліній, Вергілій). За іншою версією, утворено від кельтського слова *sor* (терпкий), що характеризує смак плодів. Деякі автори вважають, що назва утворена від *sorbere* – поглинати, бо багато видів цього роду їстівні.

Видова назва *aucuparius* (словникова форма *aucuparius*, а, um) – той, хто ловить птахів, плоди горобини були приманкою для відловлювання птахів.

Наші предки також вважали горобину магичною рослиною, що має здатність відганяти злих духів. У Скандинавських та Прибалтійських країнах напередодні Янкової ночі (ночі на Івана Купала) горобинову гілку, як оберіг, прибивали до всіх дверей, які були в жилих і господарських садибах. Горобина раніше фігурувала і досі вважається оберегом у багатьох народних звичаях і обрядах.

У середньовічній Європі вважали, що горобина захищає людей від драконів, демонів, злих духів та інших напастей, і тому її гілки прикріплювали до воріт і вхідних дверей осель, щоб до них не заходили злі духи.

Підродина сливові – *Prunoideae*.

2.29. Абрикос звичайний – *Armenica vulgaris* Lam.

Armenica – від прикметника *armenicus* (словникова форма *armenicus, a, um*) – вірменський. Плоди абрикосу вперше потрапили до Риму з Вірменії (латинське слово – *Armenia*). Видова назва *vulgaris* (словникова форма *vulgaris, e*) – звичайний.

2.30. Мигдаль звичайний – *Amygdalus communis*.

Родова назва походить від латинізованого грецького слова *Amygdalos* – назва мигдалю, або від сирійського слова *almugdala* – гарне дерево; видова назва *communis* (словникова форма *communis, e*) – звичайний.

Походження солодкого мигдалю греки пов'язують з легендою про кохання красивої дівчини Фелліди до Демофонта. Під час їх тривалої розлуки дівчина перетворилася в засохле мигдальне дерево. Повернувшись на батьківщину, Демофонт довго оплакував свою кохану. Боги зглянулися над ним, і коли він обійняв засохле дерево, воно ожило, розпустило листя і зацвіло чудовими квітами.

Походження гіркого мигдалю також пов'язують з трагічною смертю дочки Мідаса. Гіркий мигдаль виріс на тому місці, де вона ударом кинджала пронизала своє серце після повідомлення про смерть чоловіка.

2.31. Черемха звичайна – *Padus avium* (*P. racemosa*).

Родова назва *Padus* латинізована грецька назва черемхи. Є думка, що іменник утворений від назви річки По (*Padus*), по берегах якої зростала черемха.

Видова назва *avium* (словникова форма *avius*, а, um – пташиний); *racemosus* (словникова форма *racemosus*, а, um) – щільно вкритий плодами.

Археологічні розкопки підтверджують, що плоди черемхи люди використовували в їжу ще в сиву давнину. Згадується вона і в працях давньогрецького ботаніка Теофраста (370—287 до н. е.). У народі є легенда: коли боги спускалися на землю, щоб допомагати людям, кожен з них обрав собі дерево: зимовий – зимове, весняний – весняне. Одна з молодих богинь зими ніжно полюбила бога початку літа, а для того, щоб стати хоч трохи ближче до свого коханого, обрала черемху. Тому й квіти черемхи білі як сніг, цвітіння їх завжди збігається з похолоданням. Але любов їх щоразу виявляється не вічною, пелюстки черемхи швидко обсіпаються.

2.32. Буркун лікарський – *Melilotus officinalis*.

Родина бобові – *Fabaceae*.

Родова назва походить від грецького слова *melilotus*, яке утворене від *meli* – мед та *lotos* – назва кормових рослин роду конюшина. Має трійчасті листки як у конюшини; видова назва – *officinalis* (словникова форма *officinalis*, е) – аптечний, лікарський.

2.33. Вовчуг польовий – *Ononis arvensis*.

Родова назва – *Ononis* від грецького слова *onos* – віслик.

Видова назва – *arvensis* від латинського слова *arvum* (словникова форма *arvum*, і п) – поле; вказує на місце зростання.

2.34. Термопсис ланцетовидний - *Thermopsis lanceolata*.

Родова назва – *Thermopsis* походить від грецького слова *thermos* – люпин + *opsis*— зовнішній вигляд, тобто «схожий на люпин».

Видова назва – *lanceolata* від латинського слова *lanceolatus* (словникова форма *lanceolatus*, а, um) – ланцетний. Назва *Thermopsis lanceolata* була запропонована в 1811 р. Робертом Брауном для рослин, описаних в 1803 р. П. Палласом, зібраних у Сибіру під назвою *Sophora lupinoides* L., що відрізняються від камчатських рослин, описаних під цією назвою К. Ліннеєм.

2.35. Горох посівний – *Pisum sativum*.

Родова назва – *Pisum* від латинського слова *Pisa* – у місті Піза вперше було знайдено й описано обвуглене насіння гороху.

Видова назва – *sativum* (словникова форма *sativus*, а, um) від латинського слова посівний.

У Старокостянтинівському повіті Волинської губернії горох селяни називали «сльозами Адама», про походження гороху розповідали легенду: Господь вигнав Адама з раю, він мусив взятися за роботу: обробляти землю, щоб прогодувати себе з Євою. Важко було Адаму звикати до тяжкої праці. Коли він вперше взявся обробляти землю, перший раз ходив за плугом, то дуже плакав. І де падали на землю його сльози, там виріс горох.

2.36. Робінія звичайна (біла акація) – *Robinia pseudoacacia*.

Родова назва *Robinia* дана на честь географа із Франції Ж. Робіна, який білу акацію ввів у культуру в Європі в 1604 році. Видова назва утворена від слова *pseudos* – брехня, обман та *acacia* – акація.

Символом безсмертя вважають цю рослину в християнстві. В одній із версій Біблії написано про те, що саме

акація була «неопалимою купиною», яка загорілась, але не горіла, коли Єгова явився Мойсею, закликаючи позбавити ізраїльський народ від рабства єгипетського. Є думка, що вінок Христа був сплетений із гілок акації.

2.37. Солодка гола – *Glycyrrhiza glabra*.

Родова назва *Glycyrrhiza* утворена від грецького солодкий *glykys* та *rhiza* – корінь. *Glycyrrhiza glabra* L. – солодка гола. Назва *Glycyrrhiza* означає «солодкий корінь» (від грецького *glykys* – солодкий, *rhiza* – корінь), корені рослини мають солодкий смак. Від цього слова виникло пізньолатинське *liquiritia*, яке вживається для визначення сировини: *radix liquiritiae* — корені солодки.

Видова назва *glaber* (словникова форма *glaber*, *bra*, *brum*) – голий, гладенький (поверхня бобів гола, на відміну від деяких інших видів).

2.38. Соя щетиниста – *Glycine hispida* (*G. max*).

Родова назва – *Glycine* походить від грецького слова *glykys* – солодкий.

Видова назва – *hispida* (словникова *hispidus*, а, um) форма від латинського слова щетинистий.

2.39. Арахіс підземний (земляний горіх) – *Arachis hypogaea*

Родова назва – *Arachis* походить від грецького *Arachos* – назва невідомої рослини.

Видова назва – *hypogaea* від латинського слова *hypogaeus* (словникова форма *hypogaeus*, а, um) – підземний.

2.40. Софора японська – *Sophora japonica*.

Родова назва *Sophora* – це латинізована арабська назва одного з видів касії – *Sophera*; видова назва *japonica* (словникова форма *japonicas*, а, um) – японська.

В Україні софору японську почали культивувати в 1809 році в Краснокутському дендропарку. За іншими даними – її саджали у нас вже в кінці XVII ст.

2.41. Астрагал шерстистоквітковий – *Astragalus dasyanthus*.

Родова назва *Astragalus* – назва рослини у Діоскорида, походить від грецького слова *Astragalos* – гральна кістка з литок баранів, яку нагадує форма насіння.

Видова назва *dasyanthus*, від грецького слова *dasys* – густий + *anthos* – квітка.

2.42. Аніс звичайний – *Anisum vulgare* Graertn.

Родина селерові – **Apiaceae**.

Родова назва *Anisum* походить від грецького слова *anison* – аніс. Назва зустрічається у працях Діоскорида, Галена, Плінія. Корінь грецького слова *anison* потрапив до багатьох європейських і азіатських мов.

Видова назва *vulgare* (словникова форма *vulgaris*, e) – звичайний.

2.43. Болиголов плямистий – *Conium maculatum*.

Родова назва від *Conium* грецького слова *koneion* – отрута. У середньовіччі Беруні пов'язував – *Conium maculatum* з отруєнням – *conium* (вбивати).

Видова назва – *maculatum* від латинського слова *maculatus* (словникова форма *maculatus*, a, um) – плямистий від *macula*, ae f – пляма.

Сік болиголов та цикути входив до кубка Сократа, яким був отруєний філософ.

2.44. Кмин звичайний – *Carum carvi*.

Родова назва *Carum* латинське слово – *кмин*.

Видова назва *carvi* – звичайний.

2.45. Кориандр посівний – *Coriandrum sativum*.

Родова назва *Coriandrum* грецьке слово *koris* – клоп, через клоповий запах незрілих плодів; *aneron* – кріп.

Видова назва *sativum* (словникова форма *sativus*, a, um) – посівний.

2.46. Кріп пахучий – *Anethum graveolens*.

Родова назва *Anethum* – грецька назва кропу – *anethon*.

Видова назва *graveolens* – дуже пахучий.

2.47. Фенхель звичайний – *Foeniculum vulgare*.

Родова назва *Foeniculum* від латинського слова *foenum* – сіно, назва пов'язана або з духмяним, як у сіна, запахом, або з травоподібним тонкорозсіченим листям, яке нагадує сіно.

Видова назва *vulgare* (словникова форма *vulgaris*, e) – звичайний.

Фенхель відомий римлянам, грекам, єгиптянам, індійцям та китайцям як прянощі та медичний засіб. Насіння його ще називають лікарським кропом.

2.48. Петрушка посівна – *Petroselinum sativum*.

Родова назва *Petroselinum* утворена від грецького слова *petroselinon* – споріднена селері скельна рослина, від слів *petros* – скеля та *selinon* – селера.

Видова назва *sativum* (словникова форма *sativus*, а, um) – посівний.

2.49. Морква дика – *Daucus carota*.

Родова назва *Daucus* утворена від грецького слова *daukos* – різні селерові.

Видова назва *sativum* (словникова форма *sativus*, а, um) – посівний.

2.50. Цикута отруйна – *Cicuta virosa*.

Родова назва *Cicuta*. Латинська назва роду походить від грецького слова, що означає порожнистий і, очевидно, показує особливості будови стебла і кореневища рослини.

Видова назва у перекладі з латинської мови *virosa* (словникова форма *virosus*, а, um) – отруйний.

Дії цикути присвячена медико-ботанічна поема «Про властивості трав».

Підклас ламіїди – *Lamiidae*.

2.51. Блекота чорна – *Hyoscyamus niger*.

Родина пасльонові – *Solanaceae*.

Родова назва *Hyoscyamus* утворена від давньогрецької назви рослини *hyoskyamos* (*hyos* – свиня, *kyamos* – біб). Назву дано Діоскоридом, який помітив, що свині, які поїдали рослину з плодами, падали в судомах і гинули. Швейцарський фармакогност Чирх вважає, що префікс *hyos-* використаний неважливо – «свинячий біб», очевидно, через те що блекота росте на смітниках. Видова назва *niger* (словникова форма *niger*, *gra*, *grum*) – чорний (зів квітки чорно-фіолетовий).

У стародавніх кельтів блекота була присвячена богу сонця Беленусу, на честь якого й отримала свою назву. Через отруйність всіх її частин, важкий неприємний запах, липкувате листя народ дав блекоті похмурі, відразливі назви: отруйний тютюн, трава-блекота, собачий мак, п'яний корінь, око диявола. З давніх-давен блекота була символом психічного божевілля, розбрату.

У середньовічній Європі її відносили до трав, якими користується диявол для зміни почуття людей (мак, беладонна, мандрагора, блекота), вважаючи, що вони дозволяють бачити пекельні тіні і злих духів.

У стародавніх балтів були загони воїнів, яких перед боєм напували зіллям з блекоти, вони завжди перемагали. Військова хитрість – вино, отруєне блекотою, залишали, воїни засинали глибоким сном.

2.52. Дурман звичайний – *Datura stramonium*.

Родова назва *Datura* походить від арабського слова *tatorah* (*tat* – колоти), оскільки ця рослина з колючими плодами.

Видова назва *stramonium* вперше так назвали італійські ботаніки Трагус

і Фукс в XVI ст. Теофаст назвав рослину «пасльон, що викликає сказ»; від латинізованого французького «смердючий бур'ян», є припущення, що слова *stramonium* і *datura* мають спільний корінь.

Вперше рослина описана в Мексиці, де вона використовувалась у релігійних обрядах і народній медицині, як засіб, що викликає галюцинації, збудження. У давні часи в Індії існувала професія «отруюча датурою», при цьому використовували деякі види дурману для виготовлення отрути.

2.53. Беладонна звичайна – *Atropa belladonna*.

Atropa belladonna L. – красавка, беладонна, або соннота.

Родова назва *Atropa*. Назву дав цьому роду К. Лінней через отруйні властивості, що пов'язано з ім'ям грецької богині – Атронос, яка нібито перерізує нитку життя кожного смертного (від грецького слова «*atropos*» – неминучий, невідворотний, безповоротний).

Видова назва «*belladonna*» походить від італійських слів «*bella*» – гарна та «*donna*» – жінка. Жінки соком ягоди рослини натирали як рум'янами щоки та закапували його в очі, внаслідок чого розширювались зіниці. Очі мали блискучий вигляд і ставали темними.

Atropa belladonna – беладонна, смерть красуня, сонна одур, скажена вишня. Від імені грецької богині смерті, старшої з трьох Парок (мойр) – богинь долі. Парка, на ім'я Клофо тримала в руках веретено і нитку долі; Лахезі виймала з урни кулю, щоб накреслити все, що станеться в житті людини;

Атронос болісно перерізала нитку життя. Її завжди зображали з гілками кипарису «дерева могил на голові».

У 1813 р. французькі солдати армії Наполеона отруїлись ягодами красавки біля м. Пірне в Німеччині. Давні германці мали в складі своїх військ воїнів-ведмедів (берсерки), які натягали на себе шкури ведмедів, пили «чарівне зілля», приходили в збуджений стан, кидались до бою, змітаючи все на своєму шляху.

2.54. Картопля – *Solanum tuberosum*.

Родова назва *Solanum*. Вперше описав картоплю ботанік Ключіус у 1601 р., назвавши її *Papas peruanorum*. Сучасну ботанічну назву *Solanum tuberosum* дав К.Лінней.

Вперше картопля була знайдена в Південній Америці. Вирощувалися сорти рослин на дуже великій території від озера Тітікака до міста Куско. На думку американського вченого Д. Юджента, картоплю вперше почали вирощувати 12 000 років тому, корінні жителі Перу. Підтвердженням цього стали археологічні розкопки на територіях давніх поселень перуанських індіанців, де були знайдені перші ознаки картоплі. Перуанці вживали картоплю в їжу у вигляді страви під назвою «чуньо».

Історично першими, хто знайшов картоплю, були моряки Х. Колумба, але їх більше цікавило золото інків, ніж ця рослина. Біограф Колумба, писав про те, що жителі цього континенту харчуються особливим кореневим хлібом, звідси і пішла назва «другий хліб». Вперше про «другий хліб» написав учений Педро Чьеза де Леон в 1553 р. у книзі «Хроніка Перу», який ще у 13-річному віці під час подорожі Південною Америкою, зацікавився традиціями та звичаями давніх перуанців. Так, вперше європейці дізналися про існування картоплі. У Європі картопля почала з'являтися близько 1565 р. Іс-

нує версія, що вперше картоплю до Європи привіз Ф. Дрейк відомий як «пірат королеви Єлизавети», що прославився не тільки своїм розбійництвом, а й як колекціонер унікальної флори та фауни Америки.

2.55. Перець однорічний – *Capsicum annuum*.

Видова назва *Capsicum*, пов'язана з грецьким дієсловом *kapto* – кусаю, печу, через пекучий смак плоду; або з латинським словом *capsa, ae f* – коробка, футляр, тому що насіння рослини знаходиться в оболонці. Видова назва *annuus* (словникова форма *annuus, a, um*) – однорічний.

Восени 1532 р. конкістадори вишикували свої війська на правому березі ріки Оріноко й спостерігали за поведінкою супротивника – індіанців. Іспанці були впевнені, що легко переможуть «червоношкірих дикунів». Проти вогнепальної зброї та металевих снарядів завойовників індіанці виставили дерев'яні списи та луки зі стрілами. Але перед атакою вони чомусь утворили півколо. Попереду їхніх лав йшли юнаки, тримаючи в руках залізні листи з розжеврілими головешками. Вітер доносив до іспанців запашний димок. Зненацька юнаки вихопили зі своїх торб, прив'язаних на стегнах, якийсь порошок та жменями почали додавати його до жару.

«Викликають на поміч духів!» – посміхалися іспанські вояки. Та не встигли вони оговтатись, як на них війнуло ядучим димом, а потім суцільна хмара заступила шлях білою пеленою. Добре навчені воїни з переляку падали на землю, кидали зброю і, рятуючись від смерті, хапалися руками за обличчя, затуляли долонями носи й очі. «Хмара смерті, хмара смерті!» – вигукували завойовники і кидалися навітки від задущливого диму... А насправді це був порошок, виготовлений з незнайомого на той час іспанцям стручкового перцю.

Перець-стручок завіз до Європи з Гаїті Х. Колумб. Але батьківщиною гірких плодів ботаніки називають країни Близького Сходу та Середньої Азії.

2.56. Наперстянка пурпурова – *Digitalis purpurea* L.

Наперстянка війчаста – *Digitalis ciliata* Trautv.

Наперстянка іржава – *Digitalis ferruginea* L.

Наперстянка великоквіткова – *Digitalis grandiflora* Mill.

Наперстянка шерстиста – *Digitalis lanata* Ehrh.

Родина ранникові – *Scrophulariaceae*.

Родова назва *Digitalis*: від латинського слова *digitus*, *i m* – палець, *digitabulum*, *i n* – наперсток. Назви латинською та українською мовою, пов'язані з наперсткоподібною формою квітки. Дав назву *Digitalis* і описав рослину ботанік-лікар Фукс. Спочатку наперстянку вважали послаблювальним засобом, приймали в великих дозах, що викликало отруєння і смерть.

Видова назва *purpureus* (словникова форма *purpureus*, а, um) – пурпуровий, червоний (за забарвленням квітів); *ciliatus* (словникова форма *ciliatus*, а, um) – війчастий (від *cilia,ae f* – вія). Край листя цього виду війчастий; *ferrugineus* (словникова форма *ferrugineus*, а, um) – іржавий, кольору іржі. На квітах цього виду є плями іржавого забарвлення; *grandiflorus* (словникова форма *grandiflorus*, а, um) – великоквітковий; *lanatus* (словникова форма *lanatus*, а, um) – шерстистий, від лат. *lana* – шерсть. Квіткова вісь цього виду повністю опущена.

За словами лікаря М. Еденса: «Наперстянка в руках терапевта те, що скальп в руках хірурга». С. П. Боткін говорив про наперстянку «як про дорожній засіб, який має терапія».

Культивуацію у Полтавській губернії почали за наказом Петра I в 1730 р.

Скандинавська легенда: бідній сироті залишились від матері два наперстки, якими вона дорожила. Зла мачуха відняла їх і закопала в саду. Гірко оплакувала сирота втрату. Весною на місці, де були зариті наперстки, виростили квітки. Легенда говорить про те, що ельфи носять квітки як шапочки, а вночі сплять в них. «Лисяча мордочка» – так називають в Англії наперстянку.

2.57. Лаванда вузьколиста – *Lavandula angustifolia*.
Родина глухокропівові (губоцвіті) – *Lamiaceae (Labiatae)*.

Родова назва *Lavandula* походить від латинського слова *lavere* – мити.

Видова назва *angustifolia* (словникова форма *angustifolius*, a, um) – вузьколиста.

2.58. Материнка звичайна – *Origanum vulgare*.

Родова назва *Origanum* у перекладі означає «прикраса гір», від слів *ὄρος* – «гора», *ῥίγος* – «прикраса» грецькою мовою; видова назва *vulgare* (словникова форма *vulgaris*, e) – звичайна.

За легендою жили собі хлопчик і дівчинка, зігріті любов'ю, ласкою, добром, теплом, ніжністю мами. Та несподівано спіткало родину горе – занедужала і померла матуся. Сирітки щоденно ходили на могилу, бажаючи повернути матусю до них, зрошуючи могилу слізьми. Одного дня побачили на могилі ніжну, запашну, червонувато-рожеву квітку. Повірили, що то мати повернулась до них квіткою і назвали її материнкою.

2.59. Меліса лікарська – *Melissa officinalis*.

Родова назва *Melissa* – латинізоване грецьке слово бджола, рослина, як гарний медонос приваблює бджіл.

Видова назва *officinalis* (словникова форма *officinalis*, е) – аптечний, лікарський.

2.60. М'ята перцева – *Mentha piperita*.

Родова назва *Mentha* від імені грецької німфи Менти, яку Прозерпіна (дружина Аїда) перетворила в м'яту за її кохання до володаря підземного царства і присвятила рослину Афродіті (богині кохання). Рослина згадується Плінієм, Овідієм.

Видова назва *piperita* (словникова форма *piperitus*, а, um) – перцевий, характеризує пекучий смак рослини.

Згадки про м'яту знайшли на глиняних табличках Вавилону, згадується вона серед лікарських рослин у папірусах Еберса.

Авіценна рекомендував м'яту при головних болях, внутрішніх кровотечах, шлункових хворобах.

У римській міфології Мента – богиня розуму, святилище якої було поблизу Капітолійського пагорба, свята на її честь проходили в червні.

Римський історик Пліній старший постійно носив вінок з м'яти і рекомендував своїм учням, особливо під час занять. Юдеї за законами Мойсея десятину храмам платили м'ятою, рутою.

Mentha piperita в дикому стані, є гібридом, виведеним в Англії в XVII ст., тому її називали «англійською м'ятою».

Згідно з легендою, покохала дівчина Мента красивого юнака з бідного роду. Родичі заборонили їм зустрічатись і одружуватись. Порушуючи заборону закохані зустрілись. Від чудового запаху юнак заснув. Менту викликали у лісове царство, а хлопця кинули в глибоку річку. Дізналась про це дівчина, щоб бути разом з коханим, кинулась плачучи у річку. А в тих місцях, куди падали сльози вирости рослини з блідо-фіолетовими листками й чудовим запахом, за це їх назвали м'ятою.

2.61. Ортосифон тичинковий (нирковий чай) – *Orthosiphon stamineus*.

Родова назва *Orthosiphon* походить від грецького слова *orthos* – прямий, *siphon* – трубка.

Видова назва *stamineus* (словникова форма *stamineus*, а, um) – тичинковий, той що складається з трубок.

2.62. Собача кропива серцева – *Leonurus cardiac*.

2.63. Собача кропива п'ятилопатева – *Leonurus quinquelobatus*.

Родова назва *Leonurus* утворено від грецьких слова *leo* та *ura* – хвіст, що характеризує форму суцвіть рослини.

Видова назва *cardiaca* (словникова форма *cardiacus*, а, um) утворена від грецького слова *cardia* – серце, що вказує на фармакотерапевтичну дію БАС; *quinquelobatus* (словникова форма *quinquelobatus*, а, um) – п'ятилопатевий, що вказує

на форму листя.

2.64. Чебрець звичайний – *Thymus vulgaris*.

Родова назва *Thymus* від слова *thymos* – дух, мужність, сила – за збуджуючу та зміцнюючу дію, можливе й інше походження - від древньоєгипетського *tham* назва однієї запашної рослини.

Видова латинська назва *vulgaris* (словникова форма *vulgaris*, e) – звичайний.

2.65. Чебрець повзучий – *Thymus serpyllum*.

Родова назва *Thymus* від латинського слова *thymos* – дух, мужність, сила – за збуджуючу та зміцнюючу дію, можливе й інше походження – від древньоєгипетського *tham* назва однієї запашної рослини.

Видова назва *serpyllum* від грецької назви рослини *herpyllos*, що пов'язане з дієсловом *herpo* – повзти.

2.66. Шавлія лікарська – *Salvia officinalis*.

Шавлії приписували магічну силу, називали «чарівною травою», вірили, що мазь, приготовлена з шавлії, зірваної в ніч на Івана Купала, може перетворити людину на тварину, забрати через димову трубу. Вважалося, що всі лікарські рослини, зібрані в ніч з 23 на 24 червня, мають найбільшу силу.

Купало – давньослов'янський бог родючості, врожайного літа, лікарських рослин і достатку. У святковий ритуал входило запалювання живого вогню (тертям дерева об дерево), плетіння вінків і кидання їх у воду, стрибки через вогонь багаття (очищення), прикрашання дзвіночками і вінками домашніх тварин, спалення опудала Мари (смерті). Святкується свято Купала в Україні з XIV ст. У стародавній Греції та Римі вживали й цінували шавлію як ліки, культивували її в садах. Цю рослину згадували Пліній у «Природній історії», Гіппократ і Гален. Є таке прислів'я: *Contra vim mortis crescit salvia in hortis*. – Проти сили смерті зростає шавлія в садах.

У Стародавньому Єгипті *Salvia sclarea* L. (шавлія мускатна) називали «священною травою», яку вважали ефективним засобом при лікуванні безпліддя. Після спустошливих епідемій чуми і холери фараон наказував всім жінкам країни вживати в їжу більше шавлії мускатної, щоб швидше відновить чисельність населення. У період середньовіччя були відомі такі поетичні рядки: *Cur moriatur homo, cui salvia crescit in hortis*. – Навіщо людині вмирати, коли зростає шавлія в садах.

Шавлію вирощували на монастирських городах разом з іншими лікарськими рослинами. На півдні Європи шавлію називали «священною травою», настій з листя – «грецьким чаєм».

Давньоримська легенда розповідає, що жила в Стародавньому Римі жінка, на ім'я Ксанті, вона дуже хотіла мати дітей, але вони все ніяк не з'являлися. Ксанті щовечора зверталася до богині здоров'я і добробуту Салюс, благаючи її послати їй сина чи дочку. Богиня почула молитви Ксанті і відгукнулася на її прохання. Одного разу вночі Ксанті побачила сон – йде вона по горі й збирає листя і лілові квіти з невеликих чагарників. Прокинувшись рано вранці, Ксанті негайно відправилася шукати чагарничок, що їй приснився і відразу ж знайшла його. Це була шавлія. Жінка приготувала настій з трави, надісланої богинею Салюс. Незабаром вона народила довгоочікуваного малюка. Відтоді шавлія стала рослиною, присвяченою богині Салюс.

Підклас астериди – Asteridae.
2.67. Волошка синя – *Centaurea cyanus* L.
Родина айстрові – Asteraceae.

Родова назва *Centaurea* походить від грецького слова *Kentaurea* – кентавр, зустрічається у творах Арістотеля; назва пов'язана з міфічним кентавром Хіроном, який широко використовував у лікуванні трави (за повідомленням Плінія); видова назва *cyanus* утворена від грецького слова *kyanos* – темно-синій. Наукову родову назву рослині дав К. Лінней.

Вперше волошка як лікарська рослина згадується в роботах Плінія (I ст. н. е.). Існує міф, в якому розповідається про те, що одного разу квітки волошки поскаржилися богині родючості Деметрі на те, що хлібороби їх не люблять, та викидають з полів. Богиня пообіцяла, що один день у році хлібороби будуть їх поважати. З того часу на святі врожаю в Греції та Римі хлібороби прикрашали голови вінками з волошок. Якщо вінок розплітався, це означало, що господар його закоханий.

Назва «волошка» взято з української легенди, яка розповідає про кохання юнака Василя до зачарованої русалки, що його згубила. Вона перетворила його в синю квітку, що нагадує синь води. Щороку, коли цвітуть волошки, танцюють у хлібах русалки, прикрашені вінками з волошок.

2.68. Деревій майже звичайний – *Achillea millefolium*.

Родова назва *Achillea* по-ходить від імені грецького міфічного героя Ахілла, учня кентавра Хірона. За міфом Ахілл уперше використав цю траву, яка має

кровоспинну і знеболювальну властивості, для лікування ран.

Видова назва *millefolium* – утворена від латинських слів *mille* – тисяча, *folium*, *i n* – листок. Назва вказує на розсічене листя.

Діоскорид згадує деревій серед кровоспинних і ранозагоювальних засобів називаючи його «ранова трава, Ахіллом відкрита».

2.69. Ехінацея пурпурова (рудбекія пурпурова) – *Echinacea purpurea*.

Родова назва *Echinacea* утворена від грецького слова *echinos*, що вказує на колючі приквітники рослини та слова *rapasea* – ім'я богині Панацеї. У давнину називали міфічні ліки, які могли вилікувати від усіх хвороб.

Видова назва *crassifolia* походить від слів *crassus* (словникова форма *crassus*, а, um) – товстий та *folium* (словникова форма *folium*, а n) – листок. Рудбекія пурпурова названа на честь професора ботаніки О. Рудбека (1660-1740), Унсальського університету (Швеція).

2.70. Кульбаба лікарська – *Taraxacum officinale*.

Родова назва *Taraxacum* походить від грецьких слів *taraxis* – хвороба очей – акеомаї – лікую, зцілюю.

Видова назва *officinale* (словникова форма *officinalis*, е) – аптечний, лікарський.

2.71. Лопух справжній – *Arctium lappa*.

Родова назва *Arctium* латинізована грецька назва рослини, що пов'язано з великими опущеними листками. Видова назва *lappa* стародавня назва лопуха, яка зустрічається в працях Вергілія, Плінія, Овідія. Плоди рослини – сім'янки чіпляються за одяг, шерсть тварин.

Рослину згадує Діоскорид. У період середньовіччя в мові квітів кожна рослина мала своє значення, була певним символом. Лопух – символ нав'язливості. У Японії лопух вирощують та використовують як овочеву рослину під назвою «гобо». Деякі вчені стверджують, що лопух у Франції з'явився після війни 1812 р. Його з фуражем завезли російські війська під час вступу до Франції.

2.72. Нагідки лікарські – *Calendula officinalis*.

Родова назва *Calendula* — походить від зменшеного слова *calendae* – назва першого дня кожного місяця в римлян; пов'язано з тим, що нагідки цвітуть протягом тривалого часу.

Видова назва *officinalis* (словникова форма *officinalis*, e) – аптечний, лікарський.

Символ довготривалої любові. Завжди входила у весільні букети. Улюблена квітка Маргарити Валуа, королеви Наваррської (в Люксембурзькому саду в Парижі є статуя королеви з квіткою в руці, і висадженими біля статуї квітками). У Великобританії рослина названа на честь Діви Марії – *Marigold*, як символ постійності в любові.

2.73. Оман високий – *Inula helenium*.

Родова назва *Inula* – згадка про оман зустрічається в працях Гіппократа, Плінія, Діоскоріда, Цельса. Видова назва *helenium* – чебрець, дубовник; походить від грецького слова *helios* – сонце, що характеризує форму суцвіть і забарвлення квіток; або від грецького слова *helos* – болотиста низина, що вказує на місце зростання; назва *helenium* зв'язано з ім'ям прекрасної Єлени (доньки Зевса), викрадення якої стало причиною Троянської війни. Легенда стверджує, що із сліз Єлени виріс оман (так писав Пліній).

2.74. Підбіл звичайний – *Tussilago farfara*.

Родова назва *Tussilago* походить від латинських слів *tussis* (словникова форма *tussis, is f*) – кашель, *agree* – виводити, виганяти.

Видова назва від латинських слів *far* від *farina* борошно, *ferre* – нести.

2.75. Розторопша плямиста – *Silybum marianum*.

Родова назва *Silybum* походить від латинізованої грецької назви рослини *silybon* – китиця.

Видова назва *marianum* (словникова форма *marianus, a, um*) походить від латинського слова *Marianus* за ім'ям Богоматері, діви Марії.

2.76. Череда (причепя) трироздільна – *Bidens tripartita*.

Родова назва *Bidens* походить від слів *bis* (двічі) та *dens* (словникова форма *dens.dentis m*) – зуб. *Bidens* стародавні римляни називали жертовну вівцю, в якої в кожній щелепі з'явилося по два різці. Це пов'язано з тим, що у плодів є два зубчастих вістря.

Видова назва *tripartitus* (словникова форма *tripartitus, a, um*) – від слів *tri* -три та *partis*, що характеризує форму листя.

2.77. Цмин пісковий, безсмертник польовий, сухоцвіт. – *Helichrysum arenarium*.

Родова назва *Helichrysum* походить від грецького слова *helios* -сонце, *chrysos* – золото.

Видова назва пов'язана з золотисто-жовтим забарвленням квітів. *Arenarius* – пісковий, від латинського слова *arena* – пісок (за місцем зростання рослини).

2.78. Хапоміла лікарська, ромашка лікарська, хапоміла обідрана – *Chamomilla recutita* (Syn. *Matricaria recutita* L., *Matricaria chamomilla* L.) *Chamomilla suaveolens* (Pursch.) Rydb.

Родова назва *Chamomilla* (syn. *Chamaemelon*) утворено від грецького слова *cham* - (на землі, внизу) і *melon* (яблуко). Діоскорид і Пліній пов'язували це з запахом

ромашки, який нагадує запах яблук. Пліній описав рослину під назвою *chamaemelon*.

Видова назва *recutita* (словникова форма *recutitus*, а, um) – обрізаний, поранений; *suaveolens* (словникова форма *suaveolens*, ntis) – запашний.

У середні століття ромашку називали *chamaemelon romana* – ромашка римська. Рослина застосовується для лікування гінекологічних захворювань. Вперше таку назву дав німецький ботанік Галлер (XVIII ст.).

2.79. Пижмо звичайне – *Tanacetum vulgare*.

Родова назва *Tanacetum* походить від латинського слова *tanaceta* чи *tanazito* – назва пижма у середні віки.

Видова назва *vulgare* – звичайний.

2.80. Полин гіркий – *Artemisia absinthium*.

Родова назва *Artemisia* пов'язана з ім'ям Артемідії, жінки царя Мавзола, або від грецького слова *artemes* – здоровий, неушкоджений, у зв'язку з лікарськими рослинами. Видова назва *absinthium* походить від латинізованих грецьких слів назви полину *absinthion* та *psenthos* – насолода, задоволення, тобто рослина, від якої не відчуваєш задоволення через гіркий смак.

Artemisia absinthium L. – полин гіркий. *Artemisia* – так називали полин античні автори. Можливо, назва пов'язана з ім'ям грецької богині Артеміді (*Artemis*). Пліній вважає, що назва дана на честь Артемізії Галікарнаської,

дружини Мавзола, короля Карії (IV ст. до н. е.), яка вилікувалась за допомогою цієї рослини.

Полин – це гірка рослина, повита багатьма легендами і переказами. Одна з них оповідає про те, що колись в давнину в пустинних краях, серед степу широкого в одного бідняка росла дочка-красуня на ім'я Полин. Одного разу, коли вона збирала в степу квітки, її побачив байський син, жорстокий, чванливий і підступний Ковил. Вона йому дуже сподобалась, адже була красунею в тих краях. Він став вимагати, щоб вона вийшла заміж за нього. Відмовила йому Полин, відкинула всі його домагання. Тоді Ковил, щоб помститися дівчині, проспівав у гурті людей куплет пісні про те, що він збездичив дочку бідняка і віднині дозволяє всім глумитись над нею.

Полин, щоб уникнути ганьби, осідлала коня і гірко плачучи, помчалася в степ широкий. Але все ближче була погоня. Тоді красуня зупинила скакуна і попросила степ: «Заховай мене». Коли до місця прибули джигіти, вони побачили одного коня, а на фоні зеленої трави ріс невеликий сірий кущик. Так стала Полин дочкою широкого степу. Весною вона дуже гірка, як сльоза дівчини. Але й лихому, підступному Ковилу була приречена нерадісна участь і доля. Він перетворився в траву, насіння якої, попадаючи в шерсть овець, пронизує тіло тварин.

Згадується в Салернському кодексі здоров'я – гірка рослина, тому що ввібрала в себе всю гіркоту людських страждань.

У античні часи полин додавали до чорнила, щоб миші не чіпали свитки.

Полин – символ страждання Христа, символ страждань юдеїв під час 40-річної мандрівки пустелею. «Полином пахне хліб чужий». «Слова, як мир, а справа, як полин». «Крапля полину в чаші радості». «Гірка, як полин».

У священному писанні полин – це узагальнення людських вад, гірко розплачуватися за які прийдеться кожному. Христос говорив: «Я нагодую їх полином, напою водою з жовчю».

2.81. Арніка гірська – *Arnica montana*.

Родова назва *Arnica* – неясної етимології.

Видова назва від латинського слова *montana* (словникова форма *montanus*, а, um) – гірська.

2.82. Соняшник однорічний – *Helianthus annuus* L.

Родова назва *Helianthus* походить від грецького слова *helios* – сонце, *anthos* – квітка, оскільки рослина повертає квітковий кошик за сонцем.

Видова назва *annuus* (словникова форма *annuus*, а, um) – однорічний, бо рослина живе лише один рік.

Соняшник культивувався індіанцями, про це свідчать археологічні розкопки, датовані II-III тисячоліттями до н. е., під час яких були знайдені насіння соняшнику. Це мексиканський символ сонця, зображення якого виготовляли із золота і поклонялися йому.

Грецький міф розповідає про те, що дочка Океану Клітія закохалася в бога сонця Аполлона, але не добила взаємності. Клітія відмовилася від води і їжі, втратила розум, не могла відірвати погляду від свого коханого, повертаючи голову слідом за сонцем, і приросла до землі, перетворившись на соняшник.

Іспанці привезли насіння соняшнику до Мадриду, висадили в ботанічному саду у 1510 р. Вперше описав соняшник ботанік Лобеліус, назвавши його квіткою сонця. К. Лінней дав рослині назву *Helianthus annuus*.

У Європі соняшник стали культивувати як декоративну рослину – гігантську ромашку.

Кажуть, якщо покласти квітку соняшнику під подушку на ніч, можна побачити пророчий сон. Адже соняшник називають квіткою відвертості. Люди здавна вірили у добру силу цієї рослини, її магічні властивості, здатні відганяти нечисту енергію. Середньовічний філософ Альберт Великий писав: «Зібрана в серпні, коли Сонце знаходиться в знаку Діви, ця рослина має надзвичайно корисні властивості. Так, будучи загорнута в лавровий лист (Сонце) разом з вовчим зубом (Марс), не дозволяє шкодити і злословити на того, хто її носить, але навпаки, змушує говорити про нього і робити для нього все найкраще».

2.83. Топінамбур, земляна груша – *Helianthus tuberosus* L.

Родова назва – *Helianthus* походить від грецького слова *helios* – сонце, *anthos* – квітка.

Видова назва походить від латинського слова *tuberosus* – бульбоносний.

За літературними джерелами слово «топінамбур» утворено від назви південноамериканського індіанського племені (топінамбо), на території якого португальці вперше побачили рослину.

2.84. Цикорій звичайний – *Cichorium intybus*.

Родова назва *Cichorium* утворена від арабського слова *kichorion*, *intybus* – латинізована назва цикорію. Ібн-Сіна вказував, що медики дуже цінують цю рослину.

РОЗДІЛ III.

РОСЛИНИ УКРАЇНИ

Підклас диленіїди – *Dilleniidae*.

3.1. Липа серцелиста – *Tilia cordata*.

Родина – *Tiliaceae*.

Родова назва латинізоване грецьке слово *Tilia* – липа.

Видова назва *cordata* від латинізованого слова *cordata* (словникова форма *cordatus*, а, um) – серцеподібний, що пов'язано з формою листка.

Підклас диленіїди – *Dilleniidae*.

3.2. Хміль звичайний – *Humulus lupulus*.

Родина коноплеві – *Cannabaceae*.

Родова назва походить від *Humulus* – середньовічна латинізована назва хмелю. Видова назва *lupulus* (словникова форма *lupulus*, а, um) – вовчий. За часи Плінія хміль називали *lupulus salicterius* – вербовий вовк – дикий хміль, що росте серед верб, бо хміль

губить рослини.

Підклас диленіїди – *Dilleniidae*.
3.3. Кропива дводомна – *Urtica dioica*.
Родина кропивові – *Urticaceae*.

Родова назва *Urtica* походить від латинського дієслова *urere* – палити.

Видова назва *dioica* – від латинського слова *dioicus* (словникова форма *diodicus*, а, um) – від грецького *-di-* двічі, *oikos* –дім.

3.4. Дуб звичайний – *Quercus robur* L.
(syn. *Quercus pedunculata* Ehrh.).
Дуб скельний – *Quercus petraea* Liebl.
(syn. *Quercus sessiliflora* Salisb.).

Родова назва *Quercus* (словникова форма *Quercus*, us f) – дуб, зустрічається у багатьох античних авторів, етимологія не з'ясована. Назва пов'язана з іменником з кельтської мови *quer* – гарний і *cuez* – дерево, або – з грецьким дієсловом *kerkein* (кора дерева).

Видова назва *robur* – стародавня латинська назва дуба; *pedunculata* (словникова форма *pedunculatus*, а, um) – черешчатий; *petraea* (словникова форма *petraeus*, а, um) – скелястий, що росте на скелях; *sessiliflora* (словникова форма *sessiliflorus*, а, um) – сидячелистий утворено *sensilis* (словникова форма *sensilis*, е) – сидячий і *flos* (словникова форма *flos*, oris m) – квітка, характеризує відсутність черешка у квітів. Або *sessiliflorus* – як «сидячквітковий».

3.5. Береза бородавчаста – *Betula verrucosa*.

Береза пухнаста – *Betula pubescens Ehrh.*

Родина березові – *Betulaceae*.

Родова назва *Betula* зустрічається в давньоримських авторів (Пліній), походить від кельтського слова *betu* – береза; видова назва *pubescens* (словникова форма *pubescens, ntis*) – опушений, пухнастий.

Вид розпізнається за густим опушенням молодих листочків та гілочок; *verrucosa* (словникова форма *verrucosus, a, um*) – бородавчаста. Гілочки цього виду вкриті бородавками.

Березу називали ще й *gallica arbor* (галльське дерево), про що згадує Пліній.

У легендах різних народів береза символізує світло, чистоту, невинність, жіночність. У друїдів береза – символ будь-якого початку, першого місяця в році. У Римі березові гілки як символ чистоти і чесності помислів використовувалися в церемонії вступу консула в правління. У Шотландії береза – атрибут поховального обряду. У Франції існував звичай нести прикрашене деревце берези на чолі весільного кортежу. У слов'ян березу шанували з глибокої давнини, вона була одним з найулюбленіших дерев. На Русі «березоньку кучеряву» прикрашали стрічками і водили навколо неї веселі хороводи. Одягали березу в жіноче плаття і з піснями носили по селу.

3.6. Вільха клейка (чорна) – *Alnus glutinosa*.

Вільха сіра(біла) – *Alnus incana*.

Вільха пухнаста – *Alnus hirsuta*.

Родова назва *Alnus* від *al* – (навколо, поблизу) та *lon* – (берег) зростає по берегах річок.

Видова назва *glutinosus* (словникова форма *glutinosus, e*) – клейкий; *incana* (словникова форма *incanus, a, um*) – посивілий, білий, характеризує забарвлення кори дерева; *hirsuta* (словникова форма *hirsutus, a, um*) – пухнастий, характеризує опушеність листя.

Підклас ламіїди – *Lamiidae*.

3.7. Барвінок малий – *Vinca minor*.

Родина барвінкові – *Apocynaceae*.

Родова назва *Vinca* походить від латинського слова *vincere* – перемогати (вказує на вічнозелені листки) або від латинського слова *vincire* – обвивати, бо стебла у рослини гнучкі, кручені.

Видова назва *minor* (словникова форма *minor, us*) – малий.

Підклас ліліїди- *Lilliidae*.

3.8. Лепеха звичайна – *Acorus calamus*.

Родина ароїдні – *Araceae*.

Родова назва *Acorus* походить від латинізованого грецького слова *akoros* – назва рослини з запашним коренем, видова назва *calamus*

(словникова *calamus*, а, um) форма від *kalamos* – очерет.

Підклас ранункуліди – *Ranunculidae*.

3.9. Подофіл щитковидний – *Podophyllum peltatum*.

Родина барбарисові – *Berberidaceae*.

Родова назва *Podophyllum* походить від грецького слова *podos* – нога; *phyllon* – листок, бо листки нагадують лапки птахів; видова назва *peltatum* (словникова форма *peltatus*, а, um) – щитковидний.

Барбарис звичайний – *Berberis vulgaris*

Родова назва *Berberis* латинізована назва рослини.

Видова назва *vulgaris* (словникова форма *vulgaris*, е) – звичайний.

Підклас розиди – *Rosidae*

Родина звіробійні – *Hypericaceae*.

3.10. Звіробій звичайний – *Hypericum perforatum* L.

Родова назва *Hypericum* — походить від давньогрецького *hypericon* (*hyper-* – над, понад; *ereike* – верес, тобто схожий на верес); видова назва *perforatum* (словникова форма *perforates*, а, um) – про-

дірявлений, оскільки чорні крапки на листках справляють враження, що вони проколоті.

У народі зустрічаються такі синонімічні назви цієї рослини, як кривавник, строковця.

Найпоширеніші в Україні види:

Звіробій альпійський *Hypericum alpigenum* Kit. зростає у Карпатах.

Звіробій гірський *Hypericum montanum* L – зростає у Карпатах, на Поліссі;

Звіробій ісополистий *Hypericum hyssopifolium* Chaix – зростає у Криму.

Звіробій звичайний *Hypericum perforatum* – зростає по всій території України.

Звіробій золотистий *Hypericum chrysothyrsum* (Woronow) Grossh. зростає у Криму.

Звіробій льонковидний *Hypericum linarioides* Bosse – зростає у Криму.

Звіробій плямистий *Hypericum maculatum* Crantz – зростає у Карпатах, на Поліссі, Степу.

Звіробій сланкий *Hypericum humifusum* L. – зростає на Прикарпатті, Закарпатті, у Степу.

Звіробій стрункий *Hypericum elegans* Steph.ex Willd – зростає у Поліссі; Лісостепу.

Звіробій чашечковий *Hypericum calycinum* L. – культивують у садах та парках

Звіробій чотирикрилий *Hypericum tetrapterum* Fries. – зростає на Прикарпатті, Закарпатті, у Поліссі, донецькому Лісостепу.

Звіробій шорсткий *Hypericum hirsutum* L. зростає на Прикарпатті, Закарпатті, у Степу.

Рослина отруйна для тварин з білою шерстю (фотосенсибілізаційний ефект). Трава від 99 хвороб, у старовину були впевнені «що без муки не можна спекти хліба, так без звіробою не можна лікувати хвороби людей і тварин».

3.11. Валеріана лікарська – *Valeriana officinalis*.

Родина валеріанові – *Valerianaceae*.

Родова назва *Valeriana* походить від дієслова *valere* – бути здоровим (за лікарською дією рослини). Дехто вважає, що це слово не романського походження, а запозичене з арабської мови, тому що з'явилося вперше в латинському перекладі з арабської. Деякі вчені вважають, що іменник *Valeriana* утворено від назви місцевості Valeria в Панонії, де була знайдена рослина. Пліній писав про якусь північну рослину, схожу на валеріану, інші – з ім'ям римського лікаря Плінія Валеріана (Plinus Valerianus).

Видова назва *officinalis* (словникова форма *officinalis*, е) – аптечний, лікарський, вказує на використання рослини в медичній практиці.

Практика використання налічує понад вісім тисячоліть, про що свідчить її стародавня назва «корінь вандалів». У писемних пам'ятках Єгипту, Індії, Ізраїлю, Греції, Риму вона називалась «nardos», «нерд» або «сумбур».

Вперше рід валеріана описав К. Лінней у 1753 році у відомій праці «Species Plantarum», в якій узагальнив дослідження 16 видів цього роду, серед яких один назвав валеріаною лікарською – *Valeriana officinalis*.

У першому столітті нашої ери Діоскорид і Пліній Старший описували рослину як засіб, що використовується у вигляді сухої трави та подрібнених коренів у чистому вигляді, настоях на воді, з вином; від задухи, при «грудинних» хворобах і як сечогінний засіб. Діоскорид відносив рослину до засобів, які здатні керувати думками, Пліній – до засобів, які збуджують думки, Авіценна – до засобів, які зміцнюють мозок. У середньовіччі про неї відгукувались, як про ліки, що несуть доброту, згоду, спокій. Вона зустрічається в працях правителів салернської школи. У Київській Русі валеріані приписували чарівні властивості, які значною мірою зумовлені її використанням ще

скіфами. Валеріану вперше ввів у наукову медицину в XVIII столітті Фібіій Колумеча, описав своє зцілення від епілепсії ліками, які були виготовлені із підземних органів рослини. Після чого вони ввійшли у всі фармакопеї Європи, постійно залишаючись в якості важливих лікарських засобів.

У «юдейських стародавностях» (70–80 рр. н. е.) Йосипа Флавія відмічається, що виходячи із «Книги премудростей» цар Соломон використовував валеріану для вигнання демонів із «одержимих» і душевно хворих. Невелику її кількість поміщав під камінь у великому персні, який носив на пальці. При необхідності рослину вводили прямо ніздрі, пари «витягували демонів». У зв'язку з чим стає цілком логічним питання Дж. Хейнермана (1996 р.), чи дієва валеріана у лікуванні душевних хвороб.

Валеріана входила до складу одного із відомих лікарських засобів – теріаку, що вважався універсальною протиотрутою і засобом від усіх внутрішніх хвороб. Він був складений понтійським царем Мітридатом, який боявся бути отруєним. Теріак поєднував у собі якості протиотрути від усіх рослинних і тваринних отрут, виліковував процеси самоотруєння організму, які розвивалися на ґрунті внутрішніх захворювань, а також був дієвим профілактичним засобом, який забезпечував довге і без хвороб життя. Клавдій Гален (131–201 рр. н. е.), один з відомих представників давньоримської медицини, отримав подяку від імператора Аврелія із династії Антонінів за введене ним удосконалення теріаку – золотий ланцюг з медаллю, на якій було вигравіювано: «Антонін – імператор римлян, Галену – імператору лікарів». Інколи кількість складових частин у теріаку досягала 100. Валеріана лікарська залишається вивченою недостатньо через її надзвичайну поліморфність. Валеріана зростає по всій Земній кулі і нараховує 250 видів. В Україні розповсюджені 13 видів, які входять у збірний видовий цикл *Valeriana officinalis* L. s. l. З них валеріана Гросгейма – *Valeriana grossheimii* Worosch., в. бузинолиста – *V. sambucifolia* Mikan, в. горбкова – *V. collina* Wallr., в. бульбиста – *V. tuberosa* L., в. дводомна – *V. dioica* L., в. цілолиста – *V. simplicifolia* Kabath., в. трикрила – *V. tripteris* L., в. трансільванська – *V. transsylvanica* Schur, в. висока – *V.*

exaltata Mikan, в. російська – *V. rossica* P.Smirn., в. донська – *V. tanaitica* Worosch., в. блискуча – *V. nitida* Kr., в. пагононосна – *V. stolonifera* Czern.

3.12. Калина звичайна – *Viburnum opulus*.

Родина калинові – *Viburnaceae*.

Родова назва *Viburnum* походить від латинського слова *viere* – вити, плести; видова назва походить від *opulus* – давньолатинська назва одного з видів клена через схожість з його листками.

3.13. Бузина чорна – *Sambucus nigra*

Родина – *Sambucaceae*

Родова назва «*Sambuc*» походить від давньогрецького слова, що позначає «червона фарба»; на Сході, де в стародавні часи із деревини бузини виготовляли музичні інструменти – самбуки. Пліній у своїх працях згадував флейти, вирізані з бузини чорної, на яких грали пастухи. Видова назва *nigra* (словникова форма *niger*, *gra*, *grum*) – чорний.

3.14. Гіркокаштан звичайний – *Aesculus hippocastanum*.

Родина гіркокаштанові – *Hippocastanaceae*.

Родова назва *Aesculus* – різновид дуба, плоди якого вживались в їжу, пов'язана зі словом *esca* – їжа. Видова назва *hippocastanum* – кінський каштан від

слова *hippos* – кінь; *aestanon* – утворене від назви міста Кастена, поблизу якого вирощувались каштани.

Підклас ліліїди – *Liliidae*.

3.15. Конвалія звичайна – *Convallaria majalis*.

Родина конвалієві – *Convallariaceae*.

Convallaria majalis L. – конвалія звичайна (маївка).

Convallaria Keiskei Miq. – конвалія Кейске (японська).

Convallaria transcaucasica Utkin. – конвалія закавказька.

Родова назва *Convallaria* – етимологічно пов'язана з латинським словом *convallia* (словникова форма *convallia*, ае f)– долина, лощина (місце зростання виду) та грецького слова *leirion* – лілія.

Видова назва *majalis* (словникова форма *majalis*, е) – вказує час цвітіння виду; *Keiskei* – прізвище вченого, який описав цей вид (Кейске); *transcaucasica* (словникова форма *transcausicus*, а, um) утворено від географічної назви (Закавказзя), вказує на місце зростання.

У багатьох народів світу конвалія була символом весни. Існує легенда про те, як конвалії оплакували весну, яка йде, а кров їх сердець зафарбувала зелені плоди в червоний колір. У Європі конвалія була емблемою лікарського мистецтва, Микола Коперник, який був лікарем, на одній з гравюр був зображений з конваліями в руці.

За легендою Діана, богиня полювання, прийшла до лісу, де жили фавни, які побачивши прекрасну богиню, закохалися в неї і почали її переслідувати. Богиня втекла від них, а крапельки її поту падали на землю і перетворювалися в чудові конвалії.

У Великобританії є повір'я, що перша конвалія виросла на тому місці, де герой Леонард переміг страшного дракона. Крихітні дзвіночки конвалії співають гімн цій славній перемозі. У Німеччині богині Остраті приносили в дар конвалії, спалюючи їх на вівтарях. Конваліями прикрашали одяг під час весняного свята Остерн. У Франції перша неділя травня – свято конвалій, під час якого одяг, житло прикрашають конваліями, обмінюються букетами конвалій. Відмовитися від букета конвалій – відмовитися від запропонованої дружби.

У слов'янській міфології конвалія – символ ніжності, любові і вірності. Сміх Мавки перетворився в конвалії, коли вона зрозуміла, що любить.

У християнстві вважається, що в конвалії перетворилися сльози Богородиці, які вона пролила біля хреста розп'ятого сина, а плоди конвалії стали червоними від його пролитої крові. У Німеччині існує повір'я, що в місячні ночі Богородиця являється праведникам у вінку блискучих конвалій.

У стародавній Русі походження конвалії пояснювали зворушливою легендою про Волхву – водяну царівну, яка полюбила прекрасного юнака – гусяря Садка. Коли вона дізналася про його палку любов до земної красуні Любави, то у глибокому розпачі вийшла на берег, щоб почути в останній раз пісні улюбленого. Але Садка на березі не було. Вона довго бродила по лісах, лугах і узліссях, уважно прислухаючись. І раптом помітила при місячному сяйві між струнками березами два силуети. Це був він, а поруч ніжно пригорнулася до нього Любава.

Насилу Волхва стримала крик відчаю, який рвався з її грудей, і, знесилена горем, пішла, щоб назавжди зануритися в водне холодне царство і заховати від усіх нестерпну тугу. Тільки місяць став свідком сліз, що котилися градом з синіх очей, і ніби перли падали на шовкові трави та почали перетворюватися в ніжні конвалії, що стали символом любові, чистоти й смутку дівочого серця.

Підклас гамамелідиди – *Hamamelididae*.

3.16. Горіх волоський – *Juglans regia*.

Родина горіхові – *Juglandaceae*.

Ботанічна назва волоського горіха *Juglans* є скороченням від *Jovisglans* «жолуді Юпітера», що є латинським перекладом з грецької *Diosbalanos* – «жолуді Зевса». Видова назва *regia* походить від латинського слова *rex* (словникова форма *rex, regis m*) – король, бо за часів імператорів волоський горіх з'явився в Римі, або тому, що якість волоського горіха така, що вживати його годиться тільки королям. За словами давньогрецького історика Геродота, жерці Вавілона забороняли простим людям вживати горіхи, вважаючи, що вони сприяють покращенню розумової діяльності.

Культурний волоський горіх згадували Теофраст, Пліній. На процесіях Божого Тіла у католиків декорації обов'язково містили горіхове листя. В Україні горіх називають волоським від назви Валахія (тепер територія Румунії), де з давніх часів його вирощували.

Підклас розиди – *Rosidae*.

3.17. Обліпіха крушиновидна – *Hippophae rhamnoides*.

Родина маслинкові – *Elaeagnaceae*.

Родова назва *Hippophae* – давньогрецька назва рослини. Походить від грецьких слів *hippos* – кінь та *phaos* – світло (*phaeinos* — блискучий). У Давній Греції обліпіхою лікували коней, внаслідок чого їх шерсть набувала блискучого чорного забарвлення.

Видова назва *rhamnoides* – крушиноподібний (від *rhamnus* – крушина, *oides* – схожий), походить від грецького слова *eidos* – зовнішній вигляд.

3.18. Льон посівний – *Linum usitatissimum*.

Родина льонові – *Linaceae*.

Родова назва походить від латинізованого грецького слова *linon* – нитка.

Видова назва походить від латинського слова *usitatissimum* (словникова форма *usitatissimus*, а, um) – найвищий ступінь, утворений від слова *usitatus* (словникова форма *usitatus*, а, um) – звичайний, вживаний.

3.19. Жостір проносний – *Rhamnus cathartica*.

Родина жостерові – *Rhamnaceae*.

Родова назва *Rhamnus* – походить від грецького слова колючий.

Rhamnus – жостер, крушина – назва колючої рослини, деякі автори зв'язують назву рослини з кельтським словом *ram* (терновник, колюча рослина), або з грецьким словом *ramphos* – клюв, тому що колючки схожі на клюв птахів. Видова назва *cathartica* (словникова форма *catharticus*, а, um) – проносний, від латинізованого грецького слова – *ktharsios* (той, що очищує) вказує на послаблюючу дію рослини. Італійський ботанік Кресценті у XIV ст. назвав його *Spina cer-*

vine – «колючкою оленя», в XVI ст. ботанік Лобеліус дав рослині назву *Rhamnus cathartica*, якою скористався К. Лінней.

3.20. Крушина вільховидна – *Frangula alnus*.

Родина жостерові – *Rhamnaceae*.

Родова назва *Frangula* – походить від слова *frangere* – ламати. Так лікар і ботанік А. Маттіолі, в XVI ст. назвав крушину, бо рослина має ламку деревину.

Видова назва *alnus* – вільховидна.

Цікаво, що послаблювальна дія крушини, виявлена в XIV ст., спостерігаючи за поведінкою бурих медведів, які відправляючись на зимову сплячку лише після того, як очищали свої шлунки від залишків їжі, для чого вони об'їдали кору гілок чагарнику крушини.

Підклас діленеїди – *Dilleniidae*.

3.21. Алтея лікарська – *Althaea officinalis*.

Родина мальвові – *Malvaceae*.

Родова назва *Althaea* походить від грецького слова *althaia* – лікарський засіб, *althomai* – зцілююсь, виліковуюсь.

Видова назва *officinalis* (словникова форма *officinalis*, е) – аптечний, лікарський (*officina*); *armeniacus* (словникова форма *armeniacus*, а, um) – вірменський від географічної назви місця зростання.

Карл Великий (VIII – початок IX ст.) видав наказ вирощувати лікарські рослини, серед яких була алтея. Алтея лікарська має корінь білий на зламі, вірменська – сірий на зламі.

Підклас ламіїди – *Lamiidae*.

3.22. Подорожник великий – *Plantago major*.

Родина подорожникові – *Plantaginaceae*.

Родова назва *Plantago* утворена від *planta*, *ae f* – ступня, підошва і *agree* – приводити в рух, притиснуті до землі нагадують слід ноги. Видова назва *major* (словникова форма *major, us*) – великий, що характеризує розмір листя.

Північноамериканські індіанці називали рослину «слідом білої людини», бо насіння має слизові клітини, які набухаючи під час дощу стають липкими, приклеюються до підошви взуття і розносяться людьми. Непримітна рослина виростала там, де з'являлись переселенці із Європи. Слов'яни називали подорожник «порізником, чир'євою травою».

Про нього писав Гіппократ, Гален; Авіценна вважав подорожник кровоспинним засобом для лікування ран і виразок.

Існує легенда про те, як були відкриті цілющі властивості подорожника. Повзли по дорозі дві змії, одна із них попала під колесо екіпажу, друга змія відповзла в траву і через деякий час повернулась, несучи в роті листочок, який вона поклала на рану своєї подруги. Скоро рана загоїлася і вони відповзли. Листочок був подорожник.

У період середньовіччя подорожник був символом витривалості.

Підклас магноліїди – *Magnoliidae*.

3.23. Лимонник китайський – *Schizandra chinensis*.

Родина лимонникові – *Schizandraceae*.

Родова назва *Schizandra* утворена від слова *schidzo* – розділяти та *andros* – чоловік, тичинки рослини мають двороздільні пиляки.

Видова назва *chinensis* – китайський утворення від географічної назви, що вказує на місце зростання рослини. У першій китайській фармакопеї (за 250 років до н.е.) був описаний китайський лимонник під назвою плід з п'ятьма смаками: плід – солонуватий; шкірка – солодка, м'якуш плоду – кисла; насіння – гірке, терпке. Ефірна олія, яку отримують із кори гілок має лимонний запах.

Клас Однодольні – *Monocotyledones*.

Ліліопсиди – *Liliopsida*.

Підклас ліліїди – *Liliidae*.

3.24. Цибуля городня – *Allium cepa*.

Родина цибулеві – *Alliaceae*.

Словом «*Allium*» римляни називали часник, а словом *cepa* – звичайну цибулю.

Родова назва *allium* пов'язана з кельтським словом *all* – пекучий (як цибулина).

Можливо, *allium* походить від латинського дієслова *halare* – пахнути, рослина має сильний запах. Видова назва *cepa* – цибулина, за формою нагадує голову.

Цибуля присвячена богині Ісіді, вважалась священною рослиною. Простому народу заборонялось вживати цибулю у святкові дні, вона викликала сльози радості.

Під час хрестових походів цибулю оцінювали дорого: за одного полоненого давали 8 цибулин.

3.25. Часник городній – *Allium sativu*.

Родина цибулеві – *Alliaceae*.

Родова назва *allium* пов'язана з кельтським словом *all* – пекучий (як цибулина). Можливо, *allium* походить від латинського дієслова *halare* – пахнути, рослина має сильний запах. Видова назва *sativum* – посівний.

Часник походить із зубів баби-чаклунки. Коли померла чаклунка – її поховали, й коли згодом у неї випали зуби в могилі, то з цих зубів і виріс часник, через що його гріх їсти. Хто наїсться часнику, тому впродовж дванадцяти днів гріх ходити до церкви: він молитиметься не Богу, а лукавому, і від цієї людини відступиться янгол його на дванадцять днів (а хто наїсться цибулі, від того янгол відступиться на десять днів). Особливо не годиться їсти часник проти ночі: хату, в якій хто-небудь наїсться часнику, янгол обминатиме за дванадцять дворів.

3.26. Кукурудза звичайна – *Zea mays*.

Родина тонконогові (злакові) – *Poaceae (Gramineae)*.

Родова назва – *Zea* походить від грецького слова *zeia* хліб. У працях Плінія – в значенні «пшениця – двозернятка».

Видова назва – *mays* – кукурудза – назва рослини в Перу та Мексиці, що з'явилася в Європі після подорожі Христофора Колумба.

Назву виду дав К. Лінней.

3.27. Ячмінь звичайний – *Hordeum vulgare* L.

Пліній Старший у своїй «*Historia naturalis*» написав: «Мудрі хлібороби сіють пшеницю для столу, а для гаманця – ячмінь». У стародавніх римлян ячмінь називався *Hordeum*. Цю назву використав Турнефор (1656 – 1708 рр.) – французький попередник К. Ліннея – як ботанічну.

3.28. Овес посівний – *Avena sativa*.

Римська назва *avena* є ботанічною назвою роду.

Видова назва *sativa* (словникова форма *sativus*, а, um) – посівний.

3.29. Диня посівна – *Melo sativus*. Родина гарбузових – *Cucurbitaceae*.

Ботанічну назву *Cucumis melo* дині дав К. Лінней (1753), вважаючи її близько спорідненою з огірком. У 1763 році Адансон виокремлює диню у самостійний рід *Melo*.

3.30. Женьшень – *Panax ginseng*.

Родина аралієвих – *Araliaceae*.

Родова назва *Panax* походить від латинізованого слова *panacea* – засіб від усіх хвороб або *Panax* – за ім'ям Панацеї, дочки бога-лікаря Ескулапа. Видова назва *ginseng* китайська назва рослини (*jen* – людина, *chen* – корінь). Корінь за формою нагадує фігурку людини. У 1753 році К. Лінней дав роду цю

назву.

3.31. Живокіст лікарський – *Symphytum officinale* L.

Родина шорстколистих – *Boraginaceae*.

Назва роду живокіст – «*Symphytum*» – походить від грецького «*symphein*», що означає «зростатися», бо рослина має дивовижну властивість швидко і ефективно загоювати рани, виразки, переломи, кісткові ушкодження, тріщини, садна. Не дарма в народі його

називають живокостом, або костоломом.

3.32. Кавун їстівний, кавун звичайний – *Citrullus lanatus*.

Родина гарбузових – *Cucurbitaceae*.

Кавун був знайдений в долині Нілу в дикому стані. Ботанічна назва кавуна «*Citrullus*» є здрібнілою назвою цитрини «*Citrus*» – через подібність плодів.

3.33. Холодок лікарський (спаржа) – *Asparagus officinalis* L.

Родина холодкових – *Asparagaceae*.

Спаржа походить з Азії, Південної Європи та Північної Африки. У греків пагони називалися «аспарагус», з того й походить латинська й ботанічна назва «*Asparagus*». Дика рослина спаржі має українську назву «холодок».

3.34. Щириця хвостата, амарант хвостатий – *Amaranthus caudatus*.

Родина щирицевих – *Amaranthaceae*.

Зображення цієї рослини було символом безсмертя, тому. Карл Лінней дав їй латинську назву «*Amaranthus*», що в перекладі означає «нев'янущий, безсмертний».

3.35. Алое деревовидне – *Aloe arborescens*.

Родина асфodelових – *Asphodeliaceae*.

Алое – широко відома кімнатна рослина, в усьому світі славиться своїми чудодійними лікувальними властивостями. Родова назва походить від арабського слова *alloeh*, що означає гірка рослина. Видова назва *arborescens* – деревоподібний. В арабів алое було символом терпіння. Зірвана

рослина довго не в'яне. У Єгипті вхід в будинок прикрашали листям алое, йому приписували магічні властивості, алое – символ довгого життя.

Староєгипетські священики-лікарі часто застосовували алое в різних цілях – терапевтичних, косметичних, дієтичних.

Найкрасивіші та найвідоміші цариці Єгипту Нефертіті й Клеопатра були чудово обізнані про корисні якості м'ясистого листа алое. Цариці користувалися ним для догляду за шкірою, застосовуючи його як у чистому вигляді, так і у поєднанні з іншими компонентами. Згідно з переказами, вони любили приймати ванни, наповнені свіжовичавленим соком алое, щоб зволожити шкіру і зробити її м'якою, як шовк.

У Святому Писанні є дані про те, що Никодим на поховання Христа приніс сік алое зі смирною.

3.36. Чоловіча папороть або щитник чоловічий – *Dryopteris filix-mas*.

Родина папоротевидних – *Polypodiaceae*.

Родова назва *Dryopteris* – латинізована грецька назва рослини, що була схожою на папороть, але паразитувала на дубах (Пліній); слово утворене від *drys* – дуб та *pteron* – крило, пір'я. Листя рослини нагадує пір'я птахів. Видова назва *mas* – чоловічий.

Згідно з однією з легенд про походження папороті, його появу пов'язують з богинею краси і любові Венерою. Одного разу, купаючись в улюбленому гроті, богиня торкнулася своєю чудовою головою валуна, оповитого плющем, і подумала про те, що було б непогано, щоб листя, що вкривають камінь, були м'якше і витонченіше. Там, де торкнулася вона волоссям плюща, став він папороттю. Один з видів папороті, адіантум, так і названий «Венерине волосся». Є одним з найкрасивіших видів декоративних рослин.

Розсип тонких стебел, а на них ажурне покривало з маленьких «листочків» найніжнішого кольору. У слов'ян є повір'я: хто знайде квітку папороті в ніч на Івана Купала, буде щасливий до кінця життя.

3.37. Ялівець звичайний – *Juniperus communis*.

Родина кипарисові – *Cupressaceae*.

Родова назва *Juniperus* зустрічається у багатьох авторів (Вергілій, Пліній). *Juniperus* – колючий, бо деякі види ялівцю мають колючі листки або від латинських слів *juvens* (молодий) і *parere* (з'являтися) – молоді ягоди з'являються в той час, коли старі ягоди ще знаходяться на гілочках, рослина вічнозелена.

Видова назва *communis* (словникова форма *communis*, e) – звичайний.

Гілки ялівцю були символом смерті й початку вічного життя. Його використовували для окурювання приміщень для захисту від нечистої сили, від удару блискавки. У стародавній Греції та Римі з ялівцю виготовлювали протиотрути від укусу змії. У міфі про аргонавтів розповідається про те, що Ясон викрав золоте руно за допомогою Медеї, яка виготовила напій з ялівцем, випивши який дракон, що охороняв руно, заснув. З ялівцю готують вино, англійський джин.

3.38. Верба гостролиста – *Salix acutifolia Willd.*

Родина вербові – *Salicaceae*.

Родова назва *Salix* – верба зустрічається у Вергілія, Плінія, етимологія не з'ясована. Саліцилова кислота вперше

була виявлена в корі верби (*salix* – речовина).

Видова назва *acutifolius* – гостролистий (словникова форма *acutus*, *a*, *um* – гострий, *folium*, *i n* – лист).

У стародавній Греції верба була присвячена Гекаті та Персефоні – богиням, пов'язаними зі смертю. У місячної магії вважалася деревом, що володіє великою магичною силою. У Спарті, де було багато болотистих місць і жителі страждали від ревматизму, відвар з кори верби застосовували для його лікування. Вистилали будинки гілками верби під час свята родючості, вірили, що верба відлякує змій. У період Середньовіччя вважали, що верба може обдарувати людину красномовством. Культ верби існував у Єрусалимі: гілки верби використовували в магичних обрядах викликання дощу. Верба широко використовувалася під час свята, присвяченому закінченню сорокарічної мандрівки юдей по пустелі (з гілок верби будували намети). У стародавніх юдеїв верба була символом невігластва, смерті, смутку. В Японії верба – дерево дівочої витонченості, ніжності, слабкості, спокою, а також і дерево смутку. У Китаї з вербою пов'язували уявлення про красу, весну, жіночу м'якість.

3.39. Ефедра двоколоса – *Ephedra distachya* L.

Родина – *Ephedraceae*.

Родова назва *Ephedra equisetina* Bunge. *Ephedra* – назва цього роду зу-

стрічається в стародавніх авторів. Походить від грецького слова *epi* – на, *hedra* – сидниця, сидіння (є враження, що рослина сидить на скелі). *Equisetinus* – хвощовий, оскільки рослина нагадує хвощ (*Equisetum*).

Видова назва *distachya* (словникова форма *distachyus*, *a*, *um*) – двоколо-скова, утворено від грецького слова *dis* – двічі та *stachys* – колос.

У старовині часи у Китаї, Індії рослину використовували як ліки. Стала широко відомою в кінці XIX ст. у зв'язку з появою статті в «Самарських губернських відомостях», де повідомлялося, що знахар Федір Кузьмич Муховніков вилікував багатьох хворих від дизентерії й ревматизму травою, яка з того часу й стала називатися «Кузьмичовою травою». Виявилося, що травою була ефедра двоколоскова. Алкалоїд ефедрин виділив з рослини японський хімік Нагаї в 1887 р.

3.40. Хвощ польовий – *Equisetum arvense* L.

Родова назва *Equisetum*, походить від латинського слова equus – кінь; seta – щетина, жорстке волосся (у цьому випадку має значення «хвіст»). К. Лінней використовував іменник, яким Пліній називав один з видів хвоща, що своїми тонкими гілочками на-

гадав йому хвіст коня.

Видова назва *arvensis* (словникова форма *arvensis*, e) – польовий, вказує на місце зростання рослини.

Діоскорид повідомляє, що ліками з коренів хвоща виганяли стрічкових черв'яків, у побуті використовували рослину для знищення клопів і як засіб, що відлякує змій.

РОЗДІЛ IV.

ЛАТИНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ

В ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ БОТАНІЦІ

4.1. Латинська назва рослин у залежності від географічного положення

Atropa caucasica – беладонна кавказька.

Родова назва *Атропа* утворена від імені однієї з трьох богинь долі Атронос, яка перерізала нитки життя кожної людини.

Видова назва утворена від *causicus* (словникова форма *causicus*, а, um) – географічного місця зростання.

Berberidis amurensis – барбарис амурський.

Родова назва походить від грецького *berberi* – перлина, що вказує на форму пелюсток. Видова назва *amurensis* – утворено від географічної назви (р. Амур)зростання.

Artemisia taurica – полин кримський.

Видова назва походить від *taurica* (словникова форма *tauricus*, а, um) – географічна назва місця зростання – Таврія.

Camellia sinensis – камелія китайська (чай китайський).

Родова назва *Camellia* – на честь монаха, який вперше привіз рослину в Європу в 1738 році Йосифа Камеліуса; *sinensis* – китайський, вказує на місце зростання.

Cetraria islandica – цетрарія ісландська, «ісландський мох».

Назва *Cetraria* походить від *cetra* – невеликий щит римських воїнів із шкіри. Це характеризує форму та забарвлення апотецію на верхівці слані. *Islandicus* – географічна назва місця зростання рослини, бо її вперше стали використовувати в Ісландії.

Aesculus hippocastanum – гіркокаштан звичайний.

Родова назва *Aesculus* – дуб, плоди якого вживались в їжу, пов'язана зі словом *esca* – їжа.

Видова назва *hippocastanum* – кінський каштан від слова *hippo* – кінь; *aestanon* – утворене від назви міста Кастена, поблизу якого вирощувались каштани.

Brassica juncea – гірчиця сарептська.

Родова назва *Brassica* – від слова *bresic* – капуста.

Видова назва *junceus* – очеретний; за іншою версією від назви міста Сарепта, на околицях якої вирощувалась гірчиця.

Iris florentina – півник флорентійський.

Родова назва *Iriss* утворена від грецького *iris*, *idis f* – веселка, що характеризує різноманіття забарвлення.

Видова назва *florentinus* (словникова форма *florentinus*, *a*, *um*) утворена від назви італійського міста Флоренція.

Rubus idaeus – малина звичайна.

Видова назва *idaeus* (словникова форма *idaeus*, *a*, *um*) – ідейський (гора Іда знаходиться на о.Крит), утворено від слова *idaios* (Іда), вказує на місце зростання чагарників (Пліній, Діоскорид).

Lycium barbatum – дереза, ліцій звичайний, ягоди Годжі. Родина пасльонових – ***Solanaceae***.

У китайській народній медицині ще 500 років тому ягоди дерези застосовувалися для лікування хвороб печінки, нирок, репродуктивної системи й очей.

Існує міф про те, чому дерезу звичайну в Азії називають саме ягодою Годжі. Історія трапилася в провінції Нінся Стародавнього Китаю в родині селянина Гоу Цзи. Коли главу родини призвали на багаторічну війну з загарбниками, дружина і мати Гоу Цзи залишилися без їжі, а навколо лютував голод і смерть. Їм вдалося вижити тільки тому, що Ци (дружина селянина) збирала ягоди на колючих чагарниках, що росли на південному схилі гори, і використовувала їх у приготуванні їжі.

За всю історію використання людством ягоди Годжі, її титулювали різними епітетами, такими як: «ягода любові», «джерело довголіття», «ягода щастя», «червоний алмаз», «райська ягода», «плід бажаного довголіття», «тибетський барбарис». А також, привласнювали різноманітні народні назви – «дерева варварська», дарморос, польовий жасмин, дерибас, приточник та ін.

Ziziphus jujube – унабі, зизифус справжній, китайський фінік, ююба.
Родина жостерові – ***Rhamnaceae***

Ще в стародавній китайській книзі про лікарські рослини «Внутрішній Канон Жовтого Владика» (Хуан Ді Ней Цзін), написаної в 475-221 рр. до н.е., унабі називали найбільш значущою. Близько 60% зборів традиційної китайської медицини включає ююбу. У Китаї її називають плодом життя, зизифус вирощують понад 4000 років. Плоди згадуються в стародавніх текстах відомих східних цілителів, які радили використовувати унаби для лікування цілої низки захворювань. Відомо, що зизифус вживали в їжу стародавні китайські ченці та святі індійські відлюдники, сушеними китайськими фініками запасалися мандрівники, які мали намір відправитися в довгу подорож через пустелю. Деревина дерева цінувалася не менше, аніж його плоди. У ті давні часи мало який матеріал міг змагатися з деревиною унабі за міцністю. Є відомості про те, що в IV ст. н. е., коли в Китаї намагалися винайти перший вертоліт, його поворотне авіаційне крило проєктували з деревини зизифуса.

Bryonia alba – бріонія біла, переступінь білий.

Від слова *albus* (словникова форма *albus*, а, um) – білий, забарвлення кореня на зламі.

Aronia melanocarpa – аронія, горобина чорноплідна.

Назва утворена від грецького *melanocarpus*, де *melas* – чорний, *carpus* – плід, визначає колір плодів.

Claucium flavum – мачок жовтий.

Назва *Claucium* утворена від слова *glaucos* – світло-блакитний (синюватий) – характеризує колір прикореневих листків; *flavum* (словникова форма *flavus*, а, um) – жовтий, вказує на колір квіток.

Helichrysum arenarium – цмин пісковий.

Helichrysum утворено від слова *helios* – сонце та *chrysas* – золота, що пояснює колір квіток золотисто-жовтого кольору; *arenarium* (словникова форма *arenarius*, а, um) – пісковий, вказує на місце зростання рослин.

Brassica nigra – гірчиця чорна.

Видова назва *nigra* (словникова форма *niger*, *gra*, *grum*) – чорний, характеризує забарвлення плодів.

Centaurea cyanus – волошка синя.

Родова назва *Centaurea* – той, що належить кентавру. Видова назва *cyanus* (словникова форма *cyanus*, а, um) характеризує темно-синій колір квіток.

Nymphaea alba – глечики білі

Родова назва *nuphar* – глечики, або від арабської назви *nantar* – блакитний, блискучий, що характеризує забарвлення плодів. Видова назва походить від *alba* (словникова форма *albus*, а, um) – білий – колір квіток.

4.2. Латинські назви рослин за місцем зростання

Alnus glutinosa – вільха клейка (чорна).

Alnus incana – вільха сіра (біла).

Alnus hisrsuta – вільха пухнаста.

Родова назва *Alnus* від *al* - (навколо, поблизу) та *lon* – (берег) зростає по берегах річок.

Helichrysum arenarium – цмин пісковий

Helichrysum утворено від слова *helios* – сонце та *chrysas* – золота, що пояснює колір квіток золотисто-жовтого кольору; *arenarium* (словникова форма *arenarius*, а, um) – пісковий, вказує на місце зростання рослин.

Ononis arvensis – вовчуг польовий.

Родова назва *Ononis* – вовчуг, утворене від *onos* – віслиук. Діоскорид відмічав, що тільки віслиуки поїдали рослину, тоді як інші тварини уникали її.

Видова назва *arvensis* – польовий, *arvum*, і *p*– поле, вказує на місце зростання.

Oxycoccus palustris – журавлина звичайна.

Родова назва *Oxycoccus* утворене від слова *oxys* – кислий та *kokkus* – ягода, зерно в плодах, характеризує смак плодів.

Видова назва *palustris* (словникова форма *palustris*, *e*) – болотяний, вказує на місце зростання.

Pinus silvestris – сосна звичайна (лісова)

Родова назва *Pinus* – сосна, від *pin* – скеля, гора, бо сосна зростає в горах.

Видова назва *silvestris* (словникова форма *silvestris*, *e*) – лісовий, вказує на місце зростання.

Ledum palustre – багно звичайне.

Родова назва *Ledum* – від слова *ledos* – чагарник, або від слова *laedere* – завдавати шкоди.

Видова назва *palustre* (словникова форма *palustris*, *e*) – болотяний, вказує на місце зростання.

4.3. Латинські назви рослин за морфологічними ознаками

Alnus glutinosa – вільха клейка (чорна).

Alnus incana – вільха сіра (біла).

Alnus hirsuta – вільха пухнаста.

Родова назва *Alnus* від *al* - (навколо, поблизу) та *lon* – (берег) зростає по берегах річок.

Видова назва:

glutinosus – клейкий від слова *glumen* – клей;

incanus (словникова форма *incanus*, *a*, *um*) – посивівший, білий, характеризує забарвлення кори дерева;

hirsutus (словникова форма *hirsutus*, *a*, *um*) – пухнастий, характеризує опушеність листя.

Helianthus tuberosus – топінамбур (земляна груша).

Родова назва *Helianthus* – утворене від слова *helios* – сонце та *anthos* – квітка, характеризує форму квіток.

Видова назва *tuberosus* (словникова форма *tuberosus*, а, um) – бульбоносний. Слово «топінамбур» утворено від назви південноамериканського індіанського племені «топінамбо», на території якого вперше виявили рослину.

Mentha piperita – м'ята перцева.

Родова назва *Mentha* – утворена від імені німфи Мінти, яку Прозерпіна (перша дружина Аїда) перетворила на м'яту за любов до господаря підземного царства та присвятила рослину Афродиті – богині любові.

Видова назва *piperita* (словникова форма *piperitus*, а, um) – перцевий, характеризує пекучий смак листя).

Petroselinum crispum – петрушка кучерява.

Родова назва *Petroselinum* – походить від слова *petroselinon* – камінь, селера

Видова назва *crispum* (словникова форма *crispus*, а, um) – кучерявий, характеризує галузисті стебла рослини.

Fagopyrum sagittatum – гречка звичайна.

Родова назва утворена від латинського *fagus* – букове дерево та грецького *pyros* – пшениця.

Видова назва *sagittatum* (словникова форма *sagittatus*, а, um) – стрілоvida, що вказує на форму листя.

***Filipendula hexapetata* Gilib.** – гадючник шестипелюстковий.

Родова назва *Filipendula* утворена від *filum* – нитка та *pendulus* – висячий, кореневі бульби висять на ниткоподібних коренях.

Видова назва походить від грецького *hex* – шість та *petaton* – пелюстка.

Gingo biloba – гінкго дволопатеве.

Родова назва походить від латинізованої китайської назви рослини *ginkyo* або *in-ging* (сріблястий абрикос).

Видова назва *bilobus* від *bis-* (двічі) та грецького *lobus* – лопать.

***Glycine hispida* (Moench) Maxim – соя шорстковолоса.**

Родова назва *glycine* можливо від грецького *glykus* – солодкий.

Видова назва *hispida* (словникова форма *hispidus*, *a*, *um*) – кудлатий, щетинистий.

***Glycyrrhiza glabra* – солодка гола.**

Родова назва *Glycyrrhiza* утворена від грецького солодкий *glykys* та *rhiza* – корінь, видова назва *glabra* (словникова форма *glabrus*, *a*, *um*) – голий, гладенький, що характеризує плоди.

***Hypericum perforatum* – звіробій звичайний.**

Родова назва *Hypericum* латинізована грецька назва вереску, від грецького *huro* – поблизу та *erike* – вереск, рослина, що зростає біля вереску. Видова назва *perforatum* (словникова форма *perforates*, *a*, *um*) – проколотий, листки характеризуються наявністю залозок, які просвічуються.

***Lavandula spicata* – лаванда колоскова.**

Родова назва від *lavare* – вмиватися. Видова назва *spicata* (словникова форма *spicatus*, *a*, *um*) – той, що має колосоподібне суцвіття.

4.4. Епонімічні назви лікарських рослин у фармацевтичній ботаніці

У фармацевтичній термінології використовують власні імена або так звані епонімічні терміни. Слово «епонім» походить від грецького *еропунтус*, той хто дає власне ім'я. Використання епонімів у назвах лікарських рослин латинською мовою конкретизує особистий внесок авторів: солодка Коржинського – *Glycyrrhiza Korchinsky*. Родова назва походить від грецького слова *glycys* – солодкий, *rhiza* – корінь; видова назва *Korshinsky* надана на честь ботаніка С. Коржинського.

***Bergenia crassifolia* L.** – бадан товстолистий. Назву *Bergenia* дано на честь професора анатомії, патології, терапії та ботаніки *K. A. von Bergen* (Німеччина, XVIII ст.). *Crassifolia* – товстолистий (від *crassus*, *a*, *um* – товстий, *folium*, *i n* – листок).

Ajuga Laxmani – горлянка Лаксмана.

Родова назва *Ajuga Laxmani* (L.) Benth – від латинського abigere – виганяти, або aguias – слабкі суглоби; видова назва Laxmanii – прізвище російського ботаніка XVIII ст. Лаксмана.

Salix Alberti – верба Альберта.

Видова назва Alberti від прізвища англійського ботаніка 19 ст. Г. Альберта.

Convallaria Keiskei – конвалія кейська.

Родова назва пов'язана з іменником convallis – долина та грецьким legion – лілія. Keiskei – прізвище вченого Кейске, який описав даний вид.

Dahlia pinnata – жоржина периста.

Родова назва Dahlia на честь шведського ботаніка Даля, товариша К. Ліннея, ботанік О. Гумбольт, назвав рослину на честь російського мандрівника Георгія – жоржиною. Видова назва pinnata (словникова форма innatus, a, um) – перистий

Galanthus Woronowi – пролісок Воронова.

Родова назва походить від грецького gala – молоко та anthus – квітка, що характеризує забарвлення квіток.

Видова назва Woronowi – на честь російського ботаніка І. Воронова, який вивчав флору Кавказу.

Echinacea purpurea – ехінацея пурпурова (рудбекія пурпурова).

Рудбекія пурпурова названа на честь професора ботаніки О. Рудбека (1660 – 1740), Унсальського університету (Швеція).

Cinchona succirubra – хінне дерево, цинхона червоно сокова.

Cinchona ledgeriana – цинхона Леджера.

Назва *Cinchona* дана ботаніком К. Ліннеєм на честь дружини короля Перу Анни дел Чинчон, яку в 1638 р. вилікували від малярії індіанці відваром кори хінного дерева «червоною водою» (succiruber : succus, i m – сік, ruber, bra, brum – червоний). Свіжа кора хінного дерева виділяє сік, який стає червоним на повітрі.

Rauwolfia serpentina – раувольфія зміїна. Родова назва *Rauwolfia* дана на честь німецького ботаніка та лікаря Л. Раувольфа, який описав рослину у XVI ст. Видова назва *serpentinus* (словникова форма *serpentinus*, а, um) утворена від слова *serpens* – змія.

4.5. Власні імена в назвах лікарських рослин

У ботанічній термінології використовуються назви лікарських рослин, утворені від *антропонімів* (група рослин, для яких властиві імена людей).

З незапам'ятних часів люди використовували трави, корені рослин, суцвіття, листя, плоди, сік для лікування різноманітних хвороб. До рослин люди ставилися як до живих істот, що призвело до перенесення власних імен у ботанічну лексику. Часто у народній ботанічній назві зустрічаються власні імена: *Василь, Іван, Петро, Марія, Софія, Андрій*.

Шляхом проб і помилок, відбору і спостережень протягом століть людство прийшло до думки про користь рослин для збереження і зміцнення здоров'я. «Сила трави велика, і немає на землі місця, де трава не росте» – зазначено у пам'ятці середньовічної культури Тибету «Чжуд-ши». Довгий час рослини залишалися майже єдиними лікарськими засобами. У стародавніх трактатах містяться описи більш ніж 700 лікарських рослин, деякі з яких взяті на озброєння і сучасною медициною.

У діалектичній мові застосовують замість лікарської рослинної сировини слово «зілля». Найкращим часом збирання лікарської рослинної сировини за народними спостереженнями є свято Івана Купала.

У назві рослини *Capsella bursa pastoris*, представника родини капустяні – грицики звичайні, згадується за легендою ім'я пастуха *Гриця*. Вираз «*Пастухова сумка*» пояснюється формою ценокарпного плоду – стручечка, який має майже однакову довжину та ширину, та асоціюється з сумкою пастуха.

Antirrhinum orontium, представник родини *Scrophulariaceae* – ранниківі; має народні назви – *Іванове зілля*; польові ротики звичайні.

Конюшину білу – *Trifolium alba*, представника родини бобові *Fabaceae*, часто називають «Івасикова голова», бо суцвіття рослини за формою нагадує дитячу голову.

Astragalus andryi – астрагал Андрія, родина *Fabaceae* – бобові.

Chamaenerion angustifolium представник родини *Onagraceae*, зніт вузьколистий, хаменерій вузьколистий має народну назву *Іван-чай*.

Cichorium intybus – цикорій дикий, представник родини *Asteraceae* – айстрові. У народі називають *Петрів батіг* тому, що стебла рослини за формою нагадують батіг пастуха.

Daphne Sophia – вовче лико *Софії*, вовчі ягоди *Софії*, представник родини *Thymelaeaceae* – вовчникові.

Lathraea – *Петрів хрест*; *Lathraea squamaria* – *Петрів хрест* лускатий; представники родини *Scrophulariaceae* – ранникові.

Melampyrum nemorosum – перестріч гайовий, представник родини *Scrophulariaceae* – ранникові, має народну назву *Іван та Марія*.

Ocimum sanctum – васильки сиві; *Ocimum basilicum* – васильки справжні, базилік камфорний; представники родини *Lamiaceae* – глухокропівові. Ці рослини у народі називають «васильки», вважаючи що назва походить від імені *Василь*.

Шавлію, яка зростає в природних умовах, називають *степовими васильками*.

4.6. Латинська термінологія, яка зустрічається при вивченні розділу фармацевтичної ботаніки «Анатомія та морфологія рослин»

Тема: Рослинна клітина

Антохлор – anthochlorum, і п.

Антоціан – antocyanum, і п.

Алейронові зерна – grana aleurica.

Амілопласт – amyloplastus, і м.

Вакуоль – vacuola, ae f.
Антоціановий – anthocyaneus, a, um.
Білосніжний – niveus, a, um.
Безкольниковий – decoloratus, a, um.
Бордовий – vinosus, a, um.
Грана – granum, i n.

Тема: Рослинні тканини

Продихи актиноцитні – stomata actinocyta.
Амфівазальний пучок – fasciculus amphivasolis.
Продих анізоцитний – stoma anisocytum.
Апікальна меристема – meristema apicale.
Верхівковий – apicalis, e.
Бічний – lateralis, e.
Волосок – trachoma, atis n.
Вставний, додатковий – intercalarius, a, um = intercalaris, e.
Залозистий – glandulosus, a, um.
Деревина – lignum, i n.
Гідатода – hydatoda, ae f.
Тканина повітроносна – aerenchyma, atis n.
Анастомоз – anastomosis, is f.
Анізоцитний – anisocyticus, a, um.
Аномоцитний – anomocyticus, a, um.
Діацитний – diacyticus, a, um.
Береста – cortex betulinus.
Газообмін – gasometabolismus, i m.
Оболонка, покрив – periblema, atis n.
Наповнення – pleroma, atis n.

Тема: Морфологія вегетативних органів

Вегетативний – vegetativus, a, um.
Вегетативні органи – organa vegetativa.
Віялоподібний – flabellatus, a, um.
Віялоподібні листки – folia flabellate.
Амфістоматичний – amphistomaticus, a, um.
Апекс – apex, icis m.
Ауксин – auxinum, i n.
Безлистий – aphyllus, a, um.
Біфациальний – bifacialis, e.
Вайя – frons, frondis f.
Амфістоматичні листки – folia amphistomatica.
Безчерешковий листок – folium epetiolatum.
Дводольний – dicotyledoneus, a, um.
Дворічний – biennis, e.
Дихотомічний – dichotomus, a, um.
Довгий – longus, a, um.
Гриб – fungus, i m.
Грибокорінь – mycorrhiza, ae f.
Грибокореневище – mycorrhizoma, atis n.
Двоякогородчатий – duplicato crenatus, a, um.
Двоякоперисто – bipinnati.
Двоякопильчатий – duplicatoserratus, a, um.
Гіпокотиль – hypocotylus, i m.
Гіпостоматичний – hypostomaticus, a, um.
Голосім'яний – gymnospermus, a, um.
Голий – glaber, bra, brum.
Городчатий – crenatus, a, um.
Гідрофілія – hydrophilia, ae f.
Гідрофіт – hydrophyton, i n.

Гербаризація – *herbarisatio, onis f.*
Гербаризований – *herbarisatus, a, um.*
Гербарій – *herbarium, i n.*
Піхва – *vagina, ae f.*
Вологолюбивий – *hydrophilus, a, um.*
Повстяно-волосистий – *tomentosopilosus, a, um.*
Весняний – *vernalis, e.*
Гіллястий – *ramosus, a, um.*
Розгалуження – *ramificatio, onis f.*
Видозміна – *mutatio, onis f.*
Вильчасто – *furcatim.*
Вильчастий – *furcatus, a, um.*
Габітус – *habitus, us m.*
Галофіт – *halophyton, i n.*
Гаусторія – *haustorium, i n.*
Геотропізм – *geotropismus, i m.*
Геофіт – *geophyton, i n.*
Довге кореневище – *rhizoma longum.*
Живородні рослини – *planta viviparae.*
Загорнутий край – *margo involutus.*
Галуження – *ramification, onis f*
- бічне – *lateralis.*
- вставне – *intercalaris.*
- несправжньодихотомічне – *pseudodichotomica.*
- моноподіальне – *monopodialis.*
Двічі складний листок – *folium binetum.*
Двічі зубчастий край – *margo duplicato denfusus.*
Безчерешковий листок – *folium epetiolatum.*
Дводольні рослини - *planta dicotyledoneae.*
Зелений – *viridis, e.*

Верхній – superior, ius.
Верхокольоровий – cymosus, a, um.
Верхівковий – apicalis, e.
Коренеплід – radix carnosа comestibilis.
Коренеплід монокамбіальний – radix carnosа comestibilis monocambialis.
Коренеплід полікамбіальний – radix carnosа comestibilis policambialis.
Присоска – haustorium, i n.
Листкорозташування, філотаксис – phyllotaxis, is f.
Соломина – culmus, i m.
Пагін – cormus, i m.
Брунька – gemma, ae f.
Листок – folium, i n.
Язичок – ligula, ae f.
Вушко – auricular, ae f.
Соковитий – succulentus, a, um.
Ареол – areola, ae f.
Бульба – tuber, eris n.
Цибулина – bulbus, i m.
Бульбоцибулина – bulbotuber, eris n.

Тема: Морфологія генеративних органів

Апокарпний гінекей – gynaseum apocarpum.
Двобратній – diadelphus, a, um.
Двогубий – bilabiatus, a, um.
Дводомний – dioecius, a, um.
Двосильний – didynamus, a, um.
Дихазіальний – dichasialis, e.
Дихазій – dichasium, i n.
Віночок – corolla, ae f.
Віночкоподібний – corollaceus, a, um.

Гінецей – gynoeceum, i n
- ценокарпний – coenocarpum
- синкарпний – eusyncarpum
Гіпантій – hypanthium, i n.
Гетерогамія – heterogamia, ae f.
Гетеростилія – heterostylia, ae f.
Гаметофіт – gametophyton, i n.
Гвізdkовидний – caryophyllaceus, a, um.
Розкривний – dehiscent, ntis.
Вислоплідник – cremocarpium, i n.
Зав'язь – ovarium, i n
- верхня – superum
- нижня – inferum
- напівнижня – seminferum
Зародок – embryo, onis m.
Брактеоїдний – bracteoidis, e.
Двобратні тичинки – stamina diadelphae.
Дводомна рослина – planta dioica.
Зелений – viridis, e.
Без обгортки - umbella exinvolucreta.
Зонтичок – umbellule.
Звивина – bostrix.
Віночок – corolla, ae f
- актиноморфний – actinomorpha
- асиметричний – asymmetrica
- зигоморфний – zygomorpha
- колесовидний – rotata
Віночковидна оцвітина – perigonium corollinus.
Чашечка – calyx, icis m.
Андроцей – androeceum, i n.

Апоміксис – apomixis, is f
Апохламідний – apochlamydeus, a, um.
Архегоний – archegonium, i n.
Асиметрія – asymmetria, ae f.
Аскоспора – ascospora, ae f.
Ахорний – achorus, a, um.
Барохорія – barochoria, ae f.
Барохорний – barochorus, a, um.
Білосніжний – niveus, a, um.
Безкольоровий – decoloratus, a, um.
Біфациальний – bifacialis, e.
Бордовий – vinosus, a, um.
Брактея – bractea, ae f.
Актиноморфна квітка – flos actinomorpha.
Верхоквітник – cyma, atis n.
Плід – fructus, us m.
Біб – legumen, inis n.
Листянка – folliculus, i m.
Багатокістянка – multidrupa
Фрага – fraga, ae f.
Багатолистянка – multifolliculus, i m.
Багатолистяка соковита – multifolliculus succosus.
Багатогорішок – multinucula, ae f.
Цинародій – cynarodium, i n.
Помаранець, гесперидій – hesperidium, i n.
Гарбузина – pepo, onis m.
Яблуко – pomum, i n.
Гранатина – balausta, ae f.
Коробочка – capsula, ae f.
Стручок – siliqua, ae f.

Стручечок – *silicula*, ae f.
Регма – *r(h)egma*, atis n.
Калачик – *dieresilis*.
Ценбій - *coenobium* , i n.
Стеригма – *sterigma*, atis n.
Вислоплідник – *cremocarpium* , i n.
Сімянка – *achenium* , i n.
Горіх – *nux*, *nucis* f.
Жолудь – *glans*, *glandis* f.
Зернівка – *caryopsis*, *idis* f.
Суцвіття – *inflorescentia*, ae f.
Колос – *spica*, ae f.
Китиця – *racēmus*, i m.
Сережка – *amentum*, i n.
Початок – *spadix*, *icis* m.
Зонтик – *umbrella*, ae f.
Зонтичок – *umbellula*, ae f.
Щиток – *corymbus*, i m.
Волоть – *panicula racemosa*.
Складний зонтик – *umbella composite*.
Складний колос – *spica composita*.
Складний щиток – *corymbus compositus*.
Волоть зонтиків – *panicula umbellata*.
Волоть кошиків – *panicula anthodiata*.
Волоть щитків – *panicula corymbosa*.
Простой монохазій – *monochasium simplex*.
Складний монохазій – *monochasium compositum*.
Дихазій або півзонтик – *dichasium*, i n.
Плейохазій або несправжній зонтик – *pleiochasium*, i n.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Валеріана лікарська: монографія / *Ю. І. Корнієвський, В. Г. Корнієвська, С. В. Панченко, Н. Ю. Богуславська.* – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2014. – 501 с.
2. Вітаміни в рослинному світі : навч. посіб. для студентів закл. вищ. освіти М-ва охорони здоров'я України / *Ю. І. Корнієвський, В. В. Россіхін, А. Г. Сербін [та ін.].* – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2019. – 372 с.
3. Зелена аптека : навч. посібник / *Ю. І. Корнієвський, О. І. Панасенко, В. Г. Корнієвська [та ін.].* – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2012. – 642 с.
4. Колесник Ю. М., Корнієвський Ю. І., Панасенко О. І. Ліки Хортиці : навч.-метод. посіб. – Запоріжжя: Вид-во ЗДМУ, 2013. – 556 с.
5. Коновалова О. Ю., Мітченко Ф. А., Шураєва Т. К. Біологічно активні речовини лікарських рослин : навч. посіб. з фармакогнозії для студентів заочної форми навчання фармац. ф-тів. – К., 2008. – 352 с.
6. Корнієвський Ю. І., Корнієвська В. Г. Фітотоксикологія : навч. посіб. – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2013. – 178 с.
7. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології : нац. підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. / *Л. Ю. Смольська [та ін.] ; за ред. Л. Ю. Смольської.* – Київ : Медицина, 2016. – 352 с.
8. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології : навч. посіб. для самост. роботи студ. I курсу фармац. ф-тів (Технології парфумерно-косметичних засобів) / [уклад. *Т. В. Тімієвська, А. К. Куліченко*]. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2015. – 102 с.
9. Латинська мова : практикум для студ.-іноз. гром. I курсу мед. та фарм. ф-тів / авт.-уклад. *А. К. Куліченко, Ю. С. Скрипник, І. О. Хітрова.* – 2-ге вид., доопрац. і доповн. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2018. – 96 с.

10. *Світлична Є. І. Латинська мова : підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.*
11. *Фитотерапия в клинике внутренних болезней : учеб. пособ. для студентов вузов / Б. А. Самура, В. П. Черных, И. П. Банный [и др.] ; под ред. Б. А. Самуры. – Х. : Изд-во НФаУ: Золотые страницы, 2003. – 416 с.*
12. *Фітокосметологія : навч. посіб. / Ю. І. Корнієвський, В. Г. Корнієвська, С. В. Панченко, Н. Ю. Богуславська. – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2016. – 397 с.*
13. *Фітотерапія в акушерстві та гінекології : навч. посіб. / Ю. І. Корнієвський, Н. Ю. Богуславська, Ю. Я. Круть, В. Г. Корнієвська. – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2014. – 337 с.*
14. *Фітотерапія в кардіології : навч. посіб. / Ю. І. Корнієвський, О. В. Крайдашенко, М. П. Красько, Н. Ю. Богуславська, В. Г. Корнієвська – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2017. – 469 с.*
15. *Фітотерапія в онкології : навч. посіб. / Ю. І. Корнієвський, Н. Ю. Богуславська, В. Г. Корнієвська, Л. Г. Бібік, С. В. Панченко – Запоріжжя: Вид-во ЗДМУ, 2016. – 418 с.*
16. *Фітотерапія в практиці сімейного лікаря : навч. посіб. / В. І. Кривенко, Ю. І. Корнієвський, М. Ю. Колесник [та ін.]. – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2015. – 756 с.*
17. *Фітотерапія в урології : навч. посіб. / Ю. М. Колесник, Г. В. Бачурін, А. Г. Сербін, Ю. І. Корнієвський. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2014. – 343 с.*
18. *Фітотерапія інсомнії : навч. посіб. вид. 2-ге, доп. / В. І. Кривенко, Ю. І. Корнієвський, М. Ю. Колесник [та ін.]. – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2018. – 255 с.*
19. *Фітотоксикологія : навч. посіб. з фармац. ботаніки для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності «Фармація» та «Технологія парфумерно-косметичних засобів» / Ю. І. Корнієвський, В. Г. Корнієвська. – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2013. – 178 с.*

20. Цілюща Хортиця : монографія / Ю. І. Корнієвський, М. С. Фурса, В. Г. Корнієвська [та ін.]. – Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2009. – 552 с.

Додаткова:

1. Гродзінський А. М. Лікарські рослини : енциклопедичний словник. – Київ, 1990. – 538 с.
2. Гулько Р. М. Словник лікарських рослин світової медицини. – Львів: Ліґа-Прес, 2005. – 506 с.
3. Державна Фармакопея України : в 3 т. / Укр. наук. фармакопейний центр якості лікарських засобів. – 2-ге вид. – Х. : Держ. п-во «Укр. наук. фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2015. – Т. 1. – 1128 с.
4. Державна Фармакопея України : в 3 т. / Укр. наук. фармакопейний центр якості лікарських засобів. – 2-ге вид. – Х. : Держ. п-во «Укр. наук. фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. – Т. 2. – 724 с.
5. Державна Фармакопея України : в 3 т. / Укр. наук. фармакопейний центр якості лікарських засобів. – 2-ге вид. – Х. : Держ. п-во «Укр. наук. фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. – Т. 3. – 732 с.
6. Кобзар А. Я. Фармакогнозія в медицині. – К. : Медицина, 2007. – 543 с.
7. Ковальов В. М. Фармакогнозія з основами біохімії рослин : підруч. для студ. вищ. фармац. навч. закл. та фармац. ф-тів вищих мед. навч. закл. III-IV рівнів акред. / В. М. Ковальов, О. І. Павлій, Т. І. Ісакова ; за ред. В. М. Ковальова. – 2-ге вид. – Харків : Вид-во НФаУ, МТК-Книга, 2004. – 704 с.
8. Лекарственное растительное сырье и фитосредства : учеб. пособие / П. И. Середя, Н. П. Максютин, Е. Н. Струменская [и др.] ; под ред. П. И. Середы. – К. : ВСИ «Медицина», 2010. – 272 с.
9. Лекарственные растения мировой флоры : энциклопед. справочник /

- Н. В. Попова, В. И. Литвиненко, А. С. Куцанян* – Харьков : Діса плюс, 2016. – 540 с.
10. *Маннфريد Палов*. Энциклопедия лекарственных растений. – М. : МИР, 1998. – 467 с.
11. *Марчишин С. М.* Лікарські рослини Тернопільщини / *С. М. Марчишин, Н. О. Сушко*. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – 312 с.
12. *Определитель высших растений України* / *Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин [и др.]* – 2-е изд. – К. : Фитосоциоцентр, 1999. – 548 с.
13. *Попова Н. В.* Лекарственные растения мировой флоры / *Н. В. Попова, В. И. Литвиненко*. – Харьков : СПДФЛ Мосякин В.Н., 2008. – 510 с.
14. *Практикум з ідентифікації лікарської рослинної сировини : навч. посіб.* / *В. М. Ковальов, С. М. Марчишин, О. П. Хворост [та ін.] ; за ред. В. М. Ковальова, С. М. Марчишин*. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2014. – 264 с.
15. *Практикум по фармакогнозии : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений* / *В. Н. Ковалев, Н. В. Попова, В. С. Кисличенко [и др.] ; под общ. ред. В. Н. Ковалева*. – Харьков : Изд-во НФаУ ; Золотые страницы, 2003. – 512 с.
16. *Сербін А. Г.* Фармацевтична ботаніка : підручник / *А. Г. Сербін, Л. М. Сіра, Т. О. Слободянюк*. – Вінниця : Нова Книга, 2015. – 486 с.
17. *Системная фитотерапия : учеб. пособие для студентов вузов* / *под ред. В. С. Кисличенко, А. В. Зайченко, И. А. Журавель*. – Х. : Изд-во НфаУ : Золотые страницы, 2008. – 256 с.
18. *Солодовниченко Н. М.* Лікарська рослинна сировина та фітопрепарати : посіб. з фармакогнозії з основами біохімії лікар. рослин / *Н. М. Солодовниченко, М. С. Журавльов, В. М. Ковальов*. – Харків : Вид-во НФАУ : Золоті сторінки, 2001. – 408 с.

- 19.Сучасна фітотерапія : навч. посіб. / *С. В. Гарна, І. М. Владимірова, Н. Б. Бурд [та ін.]*. – Харків : Друкарня Мадрид, 2016. – 580 с.
- 20.Фармакогнозія : базовий підруч. для студ. вищ. фармац. навч. закл. (фармац. ф-тів) IV рівня акредитації / *В. С. Кисличенко, І. О. Журавель, С. М. Марчишин [та ін.] ; за ред. В. С. Кисличенко*. – Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2015. – 736 с.
- 21.Фармацевтична термінологія. Terminologia pharmaceutica polyglotta : багатомов. слов. для студ. вищ. навч. закл. / *Є. І. Світлична, В. І. Базарова, О. О. Волобуєва, А. А. Берестова, М. Ю. Половнікова ; За заг. ред. Є. І. Світличної*. – Х : Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2004. – 255 с.
- 22.Фотогербарий лекарственных растений = Photoherbarium of medicinal plants [Текст парал. : рус., англ.] : учеб. пособие для студентов вузов / *Т. Н. Гонтовая, А. Г. Сербин, В. П. Руденко [и др.] ; под общ. ред. Т. Н. Гонтовой, В. П. Руденко*. – Харьков : НФаУ : Золотые страницы, 2017. – 240 с.
- 23.Червона книга України. Рослинний світ / *За заг. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко*. – К. : Українська енциклопедія, 1996. – 608 с.
- 24.*Шульц Я., Убергубер Э.* Лекарства из Божьей аптеки. – Киев : МЧП «Анфас», 1994. – 204 с.
- 25.American Herbal Pharmacopoeia Botanical Pharmacognosy. – 2011 p.
- 26.European Pharmacopoea – Strasbourg : Couneil of Europe, 1995. – 587 p.
- 27.Handbook of Medicinal Herbs, 2002. – 893 p.
- 28.*Weiss R. F.* Lehrbuch der Phytotherapie. – 7. Uberarb. u. erw. Auflage. – Stuttgart: Hippokrates, 1990. – 457 p.